

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tina Vovk

**HUMANITARNA INTERVENCIJA KOT SREDSTVO
(OB)VAROVANJA MANJŠIN**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tina Vovk

Mentor: izredni profesor dr. Miran Komac

**HUMANITARNA INTERVENCIJA KOT SREDSTVO
(OB)VAROVANJA MANJŠIN**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

VSEBINA

1. UVOD	1
1. 1. STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA IN UPORABLJENA METODOLOGIJA	2
2. TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI.....	4
2. 1. MANJŠINE	4
2. 1. 1. <i>Definicija manjšine</i>	4
2. 1. 2. <i>Pravice in dolžnosti ter varstvo manjšin – univerzalni okvir</i>	8
2. 2. GENOCID IN DRUGE GROBE KRŠITVE TEMELJNIH ČLOVEKOVIH (MANJŠINSKIH) PRAVIC	13
2. 3. HUMANITARNA INTERVENCIJA	16
2. 3. 1. <i>Mehanizmi preprečevanja in reševanja (medetničnih) konfliktov</i>	16
2. 3. 2. <i>Definicija humanitarne intervencije</i>	18
2. 3. 3. <i>Argumenti za in proti humanitarni intervenciji – teoretičen okvir</i>	21
3. HUMANITARNA INTERVENCIJA IN MANJŠINE	25
3. 1. KURDI V IRAKU	26
3. 1. 1. <i>Zgodovina Kurdov</i>	27
3. 1. 2. <i>Potek konflikta in humanitarne intervencije</i>	29
3. 1. 3. <i>Ocena uspešnosti humanitarne intervencije</i>	32
3. 2. TUTSIJI V RUANDI	33
3. 2. 1. <i>Zgodovina Ruande in položaj manjšine pred konfliktom</i>	35
3. 2. 2. <i>Potek konflikta in humanitarne intervencije</i>	38
3. 2. 3. <i>Ocena uspešnosti humanitarne intervencije</i>	41
3. 3. ALBANCI NA KOSOVU	43
3. 3. 1. <i>Zgodovina Kosova in položaj manjšine pred konfliktom</i>	44
3. 3. 2. <i>Potek konflikta in humanitarne intervencije</i>	47
3. 3. 3. <i>Ocena uspešnosti humanitarne intervencije</i>	52
4. ZAKLJUČEK	53
5. SEZNAM VIROV	56

SEZNAM KRATIC

AU	Afriška Unija <i>African Union</i>
DUPI	Danski institut za mednarodne zadeve <i>Danish Institute of International Affairs</i>
DZK	Demokratska zveza Kosova
ECOSOC	Ekonomski in socialen svet <i>Economic and Social Council</i>
EU	Evropska unija
GS	Generalna Skupščina
HRW	<i>Human Rights Watch</i>
ICISS	Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost <i>International Commission on Intervention and State Sovereignty</i>
IICK	Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo <i>Independent International Commission on Kosovo</i>
JHA	Journal of Humanitarian Assistance
KDOM	Diplomatska opazovalna misija za Kosovo <i>Kosovo Diplomatic Observer Mission</i>
KDS	Kurdska demokratska stranka
KOV	Kosovska osvobodilna vojska
KVM	Kosovska verifikacijska misija
LAD	Liga arabskih držav <i>League of Arab States</i>
Nato	Organizacija severnoatlantskega sporazuma <i>North Atlantic Treaty Organisation</i>
OAD	Organizacija ameriških držav
OAE	Organizacija afriške enotnosti
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov

RPF	Domoljubna fronta Ruande <i>Rwandan Patriotic Front</i>
SE	Svet Evrope
UDČP	Univerzalna deklaracija o človekovih pravicah
UNHCR	Visoki komisar ZN za begunce <i>United Nations High Commissioner for Refugees</i>
UNAMIR	Misija ZN v Ruandi <i>United Nations Assistance Mission for Rwanda</i>
UNESCO	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation</i>
Unicef	Sklad ZN za pomoč otrokom <i>United Nations Children's Fund</i>
UL	Ustanovna listina
UNMIK	Misija ZN na Kosovu <i>UN Interim Administration Mission in Kosovo</i>
VB	Velika Britanija
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1. UVOD

Na svetu skorajda ni države, v kateri ne bi živela vsaj ena manjšina. Manjšinam poleg splošnih človekovih pravic pripadajo posebne pravice, ki naj bi zagotovile njihov obstoj in razvoj ter znotraj večetničnih držav jamčile mirno sobivanje med večino in manjšino oziroma manjšinami. Vendar med večinsko in manjšinsko populacijo nemalokrat vladajo napeti odnosi, ki so največkrat posledica kršenja njihovih temeljnih človekovih pravic, in se lahko zaostrijo celo do te mere, da predstavljajo potencialno grožnjo ne samo varnosti države in njenih državljanov temveč tudi, kot je praksa že velikokrat pokazala, mednarodni varnosti. Da manjšinska problematika ni obrobna tema sodobnih mednarodnih odnosov, se je jasno pokazalo v zadnjem desetletju 20. stoletja.

Po koncu hladne vojne in z razpadom bipolarne svetovne ureditve so se v vsej svoji grozoti razkrila, oziroma stopila v ospredje mednarodnih odnosov znotraj državna nasprotja med manjšino ali manjšinami in večinsko, dominantno populacijo. Te napetosti so se ponekod "reševale" tudi s tako skrajnimi sredstvi, kot so genocid in masakri oziroma množični poboji. Tem grobim kršitvam temeljnih človekovih pravic je vedno sledil množičen val beguncev. To je povzročilo hude humanitarne katastrofe in je predstavljalo grožnjo stabilnosti in varnosti sosednjih držav in s tem celotni regiji. V luči preprečevanja teh humanitarnih katastrof je prišlo do intervencij tretjih držav. Hkrati se je utrdilo prepričanje, da je za ohranjanje mednarodnega miru, varnosti, stabilnosti in blaginje zelo pomembna varnost in stabilnost večetničnih držav in znotraj tega varnost oziroma varstvo manjšin. To mora zajemati spoštovanje njihovih pravic in ukrepe za izboljšanje sožitja ter strpnosti med različnimi etničnimi skupinami, kar posledično zmanjšuje napetosti.

Ob novonastalih odnosih med glavnima akterjema iz obdobja hladne vojne in njunimi zaveznicami po padcu berlinskega zidu se je začelo vedno pogosteje in vse glasneje zastavljati vprašanje, ali ima mednarodna skupnost pravico oziroma moralno odgovornost, da zaustavi nasilno obnašanje držav do lastnih državljanov. Po drugi strani pa ni malo takih, predvsem v t. i. deželah tretjega sveta, ki nasprotujejo (humanitarni) intervenciji, ker v njej vidijo predvsem obliko vmešavanja v notranje zadeve držav, s

tem pa novo obliko kolonizacije, ter tistih, ki se jim zdi uporaba sile, četudi namenjena reševanju življenj, neupravičena.

Humanitarna intervencija je sporna predvsem zaradi nezdržljivosti dveh temeljnih načel mednarodne skupnosti, tj. načela suverenosti držav in neintervencije na eni ter načela človekovih pravic na drugi strani. Suverenost daje državam pravico, da urejajo vse zadeve na svojem ozemlju, vendar pa jih pri tem omejujejo njihove mednarodnopravne obveznosti glede spoštovanja človekovih (manjšinskih) pravic, ki izhajajo iz dvo- in večstranskih mednarodnih pogodb ter mednarodnega občega prava. Po koncu 2. svetovne vojne so človekove pravice začele pridobivati vedno večji pomen in s tem začele omejevati absolutno suverenost držav, tako da danes govorimo o njihovi relativni suverenosti.

O tematiki humanitarne intervencije je bilo povedanega in napisanega že veliko, predvsem glede vprašanja njene (ne)legalnosti in tudi legitimnosti, zato se temu problemu ne bom podrobneje posvetila. V diplomski nalogi me bo zanimalo predvsem to, ali lahko humanitarno intervencijo ocenimo kot uspešno pri (ob)varovanju manjšin ob hudih kršitvah njihovih pravic, kot so množični poboji, etnično čiščenje in genocid. Na to vprašanje bom poskušala odgovoriti s študijo primerov humanitarnih intervencij za zaščito manjšin, ki so potekale po koncu hladne vojne. Pri tem mi bo temeljno vodilo diplomske naloge predstavljala teza, da *humanitarna intervencija ni uspešna pri (ob)varovanju manjšin, saj niti ne zaustavi genocida in drugih grobih kršitev človekovih (manjšinskih) pravic niti ne odpravlja vzrokov, ki so do njih privedli.*

1. 1. Struktura diplomskega dela in uporabljena metodologija

Diplomska naloga je razdeljena na štiri poglavja. V uvodnem poglavju so predstavljene tema in teza naloge ter struktura in uporabljena metodologija. Drugo poglavje je namenjeno temeljnemu konceptu in pojmom tj. predstavitvi manjšin, njihovih pravic in dolžnosti ter njihovega varovanja. Temu sledi definicija genocida in drugih skrajnih načinov, ki jih države uporabijo za reševanje svoje manjšinske problematike. Nato so poleg same definicije humanitarne intervencije na kratko opisani še nekateri drugi

mehanizmi za preprečevanje oziroma reševanje konfliktov, tudi medetničnih oziroma tistih, ki potekajo med manjšino in večino znotraj posamezne države. Našteti so najpogosteje omenjeni argumenti teoretikov za in proti humanitarni intervenciji, ki naj bi nam pomagali bolje razumeti, zakaj se države odločijo oziroma se ne odločijo humanitarno posredovati v primerih znotrajdržavnih konfliktov.

Mednarodna skupnost je po koncu hladne vojne večkrat intervenirala v države na humanitarni osnovi z namenom, da zaustavi znotraj državne spopade. V tretjem poglavju bom analizirala tri izbrane primere, ko so bile v spopade znotraj posamezne države vpletene, oziroma so igrale eno od osrednjih vlog tudi manjšine: Kurdi v Iraku, Tutsiji v Ruandi in Albanci v Srbiji oziroma natančneje na Kosovu. Ti primeri so poleg tega, da vključujejo manjšinsko problematiko, vsak na svoj način pomembno vplivali na razpravo o humanitarni intervenciji. Vsak od njih predstavlja posebne okoliščine, drugačno geografsko (geopolitično) območje in različno stopnjo vpletenosti mednarodne skupnosti. Intervencija zavezniških sil v Iraku za zaščito Kurdov je bila prva takšna akcija po koncu hladne vojne in je nakazala, da mednarodna skupnost ob krutem in genocidnem ravnanju osrednjih oblasti z manjšinami vendarle ne bo ostala nedejavna. A je že naslednji primer ob konfliktu v Ruandi pokazal, da so bila začetna pričakovanja zagovornikov humanitarne intervencije preveč optimistična. Na genocid v Ruandi, ki je potekal z grozljivo hitrostjo in 'učinkovitostjo', so se države namreč odzvale zelo počasi. Mednarodna skupnost je bila najbolj razdeljena ob zadnjem primeru, ko je zveza Nato (North Atlantic Treaty Organisation – Organizacija severnoatlantskega sporazuma) kljub temu, da je ni odobrila Varnostni svet (VS) Organizacije združenih narodov (OZN), izvedla akcijo za zaščito kosovskih Albancev pred srbsko agresijo. V zadnjem, četrtem poglavju, bom povzela svoje ugotovitve, na podlagi katerih bom skušala odgovoriti na v uvodu zastavljeno vprašanje, ali se lahko pri reševanju manjšinske problematike v primerih, ko so resno kršene osnovne manjšinske (človekove) pravice, zanašamo na doktrino humanitarne intervencije.

V nalogi bom s pomočjo obravnavanih primerov poskušala izpeljati povezavo med humanitarno intervencijo in zaščito manjšin. Raziskovalna metoda, ki jo bom pri tem uporabila, je analiza in interpretacija sekundarnih (knjig, člankov) in nekaterih primarnih virov (resolucij, dokumentov) o izbrani problematiki. Pri intenzivni študiji

primerov bom uporabila zgodovinsko analizo, opisno metodo in analizo primarnih ter sekundarnih virov.

2. TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI

2. 1. Manjšine

2. 1. 1. Definicija manjšine

“S pojmom **manjšina** preprosto poimenujemo manjši del kake skupnosti, del celote, zlasti ljudi” (Komac 2002: 13). Tako definiran pojem manjšine zajema zelo široko paleto skupin, ki so zaradi kakšne posebne karakteristike v številčni manjšini. Ko pa govorimo o *narodnih, etničnih, verskih in jezikovnih* manjšinah, se predmet našega proučevanja zoži, ob tem pa kmalu postane jasno, da so takšne manjšine zelo zapleten pojem, katerega edina skupna značilnost ni zgolj številčna podrejenost. Mednarodnopravno sprejete definicije teh manjšin ni, vendar pa to ne pomeni, da tako na univerzalni kot regionalni ravni ne obstajajo mnogi poskusi. Od teh se najpogosteje omenja definicijo posebnega poročevalca Podkomisije OZN za človekove pravice Francesca Capotortija, ki v *Študiji o pravicah oseb, ki pripadajo etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam*¹ iz leta 1978 piše, da je manjšina (Pentassuglia 2002: 57):

skupina, ki je po številu manjša od preostalega dela populacije države, se nahaja v nedominantnem položaju in katere pripadniki – državljani te države – imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od preostalega dela populacije in kažejo, čeprav samo implicitno, občutek solidarnosti, ki je usmerjen k ohranjanju njihove kulture, običajev, vere ali jezika.

---

¹ *The Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities*, E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1 (1979).

Eden glavnih razlogov, da enotna definicija pojma manjšine še vedno ni sprejeta, je obstoj velikega števila različnih tipov manjšin in položajev, v katerih se nahajajo. Komac (2002: 17, 18) je manjšine razvrstil v pet različnih skupin in sicer 'klasične narodne manjšine' (teritorialne, tradicionalne, zgodovinske), **manjše narode**, ki v celoti ali deloma živijo v okviru določene države, **razpršene narodnostne skupnosti**, **domorodne populacije** in 'novodobne narodnostne skupnosti'.² Pentassuglia (2002: 56) razlikuje med *manjšinami na silo* (skupine, ki se hočejo asimilirati, vendar jim to večina prepreči) in *manjšinami po volji* (skupine, ki se zavedajo svojega obstoja in si aktivno prizadevajo za ohranitev svoje kulturne identitete). Manjšine lahko živijo strnjeno na določenem geografskem območju ali pa razpršeno po ozemlju celotne države. Prav tako imajo lahko različno politično moč – od tistih popolnoma brez politične moči do tistih, ki uživajo določeno stopnjo avtonomije ali samouprave. Nekatere manjšine imajo močan občutek skupne identitete, ki temelji na skupni zapuščini, in močno voljo za ohranjanje svojih skupnih posebnih karakteristik, druge manjšine pa vežejo zelo ohlapne vezi.

Ne glede na raznolike položaje in oblike manjšin se pojavljajo nekateri posamezni objektivni in subjektivni elementi, ki so splošno sprejeti kot skupni vsem manjšinam in predstavljajo njihovo jedro. Med najpomembnejšimi so:

- številčnost oziroma številčna podrejenost v celotni populaciji države,
- nedominanten položaj,
- (subjektivna) želja po ohranitvi lastne kulturne identitete,
- posebna identiteta oziroma določene karakteristike (etnične, verske, jezikovne ali kulturne, ...), skupne članom skupine, ki to skupino ločijo od preostalega dela prebivalstva,
- občutek skupinske pripadnosti in solidarnosti,
- državljanstvo,
- 'lojalnost' do države, v kateri živijo. (Slimane 2003: 2; Roter 2004: 181-189)

Navkljub elementu številčne podrejenosti številčni prag za identifikacijo manjšine ni določen, predpostavlja pa seveda se, da je manjšina številčno manjša od ostale populacije. Petrič (1977: 93) je zapisal, da "o /.../ manjšini in njenih pravicah ni moč

---

² Podobno tipologijo zasledimo tudi pri Petriču (1977: 97), ki je ob tem izpostavil, da različnim tipom pripadajo različne pravice.

govoriti, kadar gre za tako majhno skupino, da pravic manjšinskega varstva praktično ni več moč uresničevati”, podobno pa tudi Ramaga (Roter 2004: 182), da minimalna velikost manjšine ni pomembna, vendar le, če je “članstvo skupine zadostno za ohranjanje njenih posebnih značilnosti”. Vendar države v praksi pogosto postavljajo določen prag, ki ga je potrebno doseči, če hoče biti neka skupina priznana kot manjšina, predvsem zato, “ker lahko pomeni priznanje premalo številčne manjšine nesorazmerne potrebe glede državnih virov” (Benoît-Rohmer v: Roter 2004: 182) potrebnih za zagotavljanje manjšinskih pravic.

Lahko se zgodi, da državo sestavlja več skupin, od katerih nobena ne predstavlja večine. Capotorti je nakazal, da bi se moralo v taki situaciji vse te skupine smatrati kot manjšine (Pentassuglia 2002: 69). Obstajajo tudi primeri, ko v regiji znotraj države pripadniki sicer večinske populacije številčno tvorijo manjšino, vendar s tem ne dobijo statusa manjšine. Te ‘zatirane večine’ tako niso upravičene do manjšinskih pravic, samo do splošnih človekovih pravic (Pentassuglia 2002: 67).

Ob subjektivnem elementu izražanja želje po ohranitvi lastne kulturne identitete je Petrič (1977: 96) opozoril na dve stvari. Prvič, da že s tem, ko se je manjšina kot taka ohranila, izraža hotenje po obstoju in ohranitvi svoje identitete, in drugič, da je intenzivnost izražanja te želje odvisna od “ozračja, v katerem manjšina živi in je živela v preteklosti”, saj lahko različne oblike dolgotrajnih pritiskov (nasilje, asimilacija, diskriminacija) manjšino naredijo “mlačno in nezainteresirano” in je vztrajanje pri tem elementu “le voda na mlin asimilacijske politike” (Petrič 1977: 96). Capotorti ugotavlja, da ta element vsebuje grožnjo, “da bo lahko katera koli država, ki se bo želela izogniti pravilu, to svojo željo upravičevala s trditvijo, da skupnosti same niso nameravale ohranjati svoje individualnosti” (Roter 2004: 185). Za tem se skriva interes držav, ki imajo do manjšin, ki živijo na njihovem ozemlju, obveznosti (tudi finančne) glede uresničevanja njihovih pravic in varstva, zato “so si države prizadevale, da bi bile manjšine – če sploh – opredeljene na način, ki bi državam omogočal dovolj manevrskega prostora, da se odločijo, katere skupnosti bodo dejansko priznale kot manjšine in jim tako omogočile varstvo” (Roter 2004: 185). Obstoj manjšine je dejstvo samo po sebi in ni odvisen od priznanja države, da ta manjšina obstaja na njenem ozemlju. Tudi izražanje pripadnosti manjšini je stvar individualne, subjektivne izbire posameznika in hkrati objektivnih komponent. Skupina posameznika ne sme prisiliti, da

sprejme članstvo v njej, prav tako pa posameznik ne sme trpeti nobenih neugodnosti zaradi izražanja svoje pripadnosti taki skupini.

Element državljanstva se pojavlja, da se loči manjšine od drugih skupin, kot so delavci migranti, begunci in tujci.³ Pentassuglia (2002: 60) ne dvomi, da se s frazo 'osebe, ki pripadajo manjšini', zapisano v 27. členu *Mednarodnega pakt o državljanskih in političnih pravicah*,⁴ misli na državljane dotične države. Širše stališče, ki opušča zahtevo po državljanstvu in se opira na bolj dinamično razumevanje manjšine z vključevanjem kategorij, kot so tujci in delavci migranti, Pentassuglia (2002: 59 - 61) odklanja kot "ne povsem prepričljivo" iz dveh razlogov: ker imigrantske skupine za namen tega člena niso manjšine in ker bi se morala zahteva po državljanstvu oceniti v povezavi s tesnimi ozemeljskimi vezmi etničnih skupin. V nasprotju z njim je Odbor za človekove pravice leta 1994 v *Splošnem komentarju št. 23 člena 27⁵* (odstavek 5.2) potrdil širše stališče s poudarkom, da državljanstvo ali stalno bivališče v dotični državi ni pogoj za obstoj manjšine. Tudi Justino in Litchfield (2003: 3, 4) trdita, da pripadniki manjšin ne potrebujejo državljanstva države, v kateri živijo, ter da se mnogim manjšinam ta pravica iz različnih razlogov celo zanika. Podobno Visoki komisar OZN za begunce opozarja, da so manjšine zaradi diskriminacijske zakonodaje ali zaradi razlik v zakonodaji različnih držav, s katerimi imajo lahko manjšinske skupine vezi, ter velikokrat zaradi napačne predstave glede tega, kaj konstituira pravni status, pogosto nesorazmerno prizadete in njeni člani ostanejo brez državljanstva (Pamphlet No. 12: 2). Eide (2001: 3), predsedujoči Delovne skupine za manjšine, je v svojem *Komentarju Deklaracije OZN o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam*, izrazil mnenje, da "državljanstvo kot tako ne bi smelo biti razločevalen kriterij, ki nekatere osebe ali skupine izloči iz uživanja manjšinskih skupin, ki jih določa ta deklaracija."

---

³ Tem ne pripadajo manjšinske pravice, temveč jih poleg splošnih določil mednarodnega prava, ki prepovedujejo diskriminacijo, ščitijo npr. Mednarodna konvencija za zaščito pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin, Konvencija, ki se nanaša na status oseb brez državljanstva, in Deklaracija o človekovih pravicah posameznikov, ki niso državljani države, v kateri živijo (Fact Sheet No.18).

⁴ *International Covenant on Civil and Political Rights*, sprejet z resolucijo GS OZN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, v veljavi je od 23. marca 1976. Dostopen na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (3. september 2004).

⁵ *General Comment (n. 23) on Article 27*, HRI/GEN/1/Rev.1. Dostopen na <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom23.htm> (28. julij 2005).

Podkomisija Komisije za človekove pravice je v svoji definiciji manjšine med ostalimi elementi izpostavila, da mora biti manjšina lojalna do države, katere državljanstvo imajo njeni pripadniki. Vendar je vprašljivo, kaj se lahko šteje za nelojalnost oziroma, ali mora biti manjšina lojalna tudi takrat, ko se ji krši osnovna pravica – pravica do obstoja? (Petrič 1977: 80, 151)

2. 1. 2. Pravice in dolžnosti ter varstvo manjšin – univerzalni okvir

Manjšinsko varstvo je poseben sklop varovanja človekovih pravic, kar pomeni, da gredo manjšinam vse tiste pravice, ki pripadajo vsem ljudem (splošne pravice), poleg tega pa še posebne pravice. Manjšine so pogosto žrtve različnih politik držav, ki ogrožajo njihov obstoj, pa naj gre za njihov obstoj kot skupine z drugačnimi kulturnimi, jezikovnimi, verskimi in drugimi značilnostmi ali pa za fizični obstoj. Manjšinske pravice so postale “vse bolj tudi institucionalizirana mednarodna vrednota” (Grizold 1999: 1), njihovo varovanje pa pomemben element zagotavljanja nacionalne in mednarodne varnosti.

Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin je varovanje manjšin opisala kot “zaščito nedominantnih skupin, ki si sicer na splošno želijo enako, hkrati pa nekoliko drugačno obravnavanje kot večina, da bi ohranile svoje osnovne karakteristike”, ter dodala, da “je različna obravnava takšnih skupin ali pripadnikov, ki pripadajo takšnim skupinam upravičena, ko se izvaja v interesu njihovega zadovoljstva in blagostanja skupnosti kot celote” (Thornberry 2001: 12). Varstvo manjšin je tako pravzaprav “izenačenje štartnih osnov” (Komac 2002: 15) predstavnikov manjšin z ostalo (večinsko) populacijo v državi, ki šele omogoča uživanje posebnih manjšinskih pravic. Kot je zapisal Petrič (1977: 59), “/v/ razmerah dejanskega življenja manjšine pomeni neuživanje posebnih manjšinskih pravic v bistvu neenakopravnost, diskriminacijo”. Komac (1999: 37, 38) je posebne manjšinske pravice, ki spadajo v sklop varovanja posebej ranljivih družbenih skupin, razdelil v tri skupine:

1. temeljne posebne pravice (pravica do obstoja, pravica do priznanja, pravica do pripadnosti skupini in pravica do posebne zaščite);

2. t. i. “kompenzacijske” pravice (raba jezika manjšine, pravica do izobraževanja, pravica do informiranja, pravica do lastnega kulturnega razvoja, pravica

do svobodnih stikov, pravica do ekonomskega razvoja, pravica do uporabe narodnih simbolov); in

3. pravice iz naslova soodločanja pripadnikov narodnih manjšin.⁶

Manjšinsko varstvo ni omejeno "le z obsegom samih pravic, ampak v prvi vrsti predvsem z nosilci teh pravic oziroma upravičenci do teh pravic" (Roter 2004: 170), ki so hkrati tudi predmet manjšinskega varstva. Manjšinske pravice sicer pripadajo posameznikom, vendar jih večinoma lahko uživajo le v kolektivu z ostalimi člani manjšine, zato je zagotavljanje obstoja manjšinske skupine poleg nediskriminacije, prepovedi asimilacije ter vključenosti v življenje družbe toliko bolj pomembno. Pri mednarodni zaščiti manjšinskih pravic je prišlo do premika od negativnega varstva, ko države zgolj dopuščajo manjšinske pravice, do pozitivnega, ko države s svojo politiko sodelujejo v procesu ohranjanja identitete manjšin, kar je lastnost pluralističnih in demokratičnih družb. Eide (2001: 7, 8) opozarja, da je pomembno, da se manjšinam omogoči sodelovanje pri vseh aspektih življenja v državi, tako zaradi podpiranja njihovih interesov in vrednot kot tudi graditve integrirane, vendar pluralistične družbe, osnovane na toleranci in dialogu. Predstavniki manjšin morajo biti vpleteni v proces sprejemanja odločitev od začetka, saj imajo tako več vpliva na končne odločitve in s tem na oblikovanje svoje usode. Manjšine so v večinskih demokracijah številčno podrejene večini in ne morejo vplivati na odločitve, zato morajo imeti vsaj možnost, da se njihovo mnenje tudi sliši in upošteva pri sprejemanju odločitev, ki se jih tičejo.

Med najbolj problematične manjšinske pravice sodi pravica do samoodločbe in odcepitve. To je temeljna pravica narodov v večnacionalnih državah, manjšinam pa se ne priznava predvsem zaradi teritorialne integritete držav, v katerih manjšine živijo. Manjšine so upravičene do samoodločbe le kot del naroda, ki želi uveljaviti to svojo pravico. Mednarodno pravo pa manjšinam ne odpoveduje pravice do samoodločbe, v kolikor pride do dogovora med manjšino in državo, saj spada to pod notranjo pristojnost držav (Pentassuglia 2002: 166). Ob tem pa se pojavlja tudi vprašanje, če so manjšine upravičene do samoodločbe v primeru represivnega režima, ki krši njihove pravice.

---

⁶ Degan (2000: 533-535) je naštel 5 temeljnih manjšinskih pravic:

- pravica do obstoja,
- pravica do enakosti oziroma svoboda pred diskriminacijo,
- pravica do primerne zastopanosti vseh skupin pri političnem odločanju,
- pravica do svobodne uporabe jezika v privatne in javne namene,
- pravica do lastne institucije.

Eide je potrdil, da lahko avtonomija za manjšine, ki obstaja v sistemih ali podsistemih in predpostavlja dodelitev ali prenos različnih stopenj oblasti v korist ene ali več manjšinskih skupin, predstavlja učinkovito metodo zaščite obstoja in identitete manjšin (Pentassuglia 2002: 172, 173).

Ob pravicah manjšin se pojavlja tudi vprašanje o njihovih dolžnostih. Visoki komisar OVSE za narodne manjšine le-te pogosto opominja da imajo poleg pravic tudi odgovornost, da spoštujejo integriteto države in da prispevajo k razvoju širše družbe, katere del so (Pamphlet No. 9: 10), in se tudi naučijo uradnega ali državnega jezika oziroma jezikov (Eide 2001: 13).

V *Ustanovni listini*⁷ (UL) OZN manjšine niso omenjene, vendar se omenjajo splošne človekove pravice, v okviru spoštovanja katerih naj bi se zagotavljalo varovanje pravic manjšin. Komac (2002: 92) piše, da “se manjšinska problematika v OZN obravnava v okviru **ekonomske in socialne ter kulturne problematike**, kar v bistvu tudi je”. *Deklaracija OZN o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin*⁸ (v nadaljevanju Deklaracija o manjšinah) kot manjšinske pravice v 2. členu našteva pravico uživati lastno kulturo, lastno vero in lastni jezik; pravico sodelovanja v kulturnem, verskem, družbenem, gospodarskem in javnem življenju; pravico sodelovanja pri odločitvah v zvezi z manjšino, ki ji pripadajo; pravico do ustanavljanja lastnih združenj; pravico do stikov z drugimi člani svoje skupine in pripadniki drugih manjšin ter stikov z državljani drugih držav. Poleg tega je v tej deklaraciji (4. člen) tudi zapisano, da morajo države, če je potrebno, sprejeti potrebne ukrepe za zagotavljanje teh in drugih pravic pripadnikov manjšin. Peti, šesti in sedmi člen govorijo o sodelovanju držav z manjšinami in upoštevanju njihovih interesov. Tretji člen omenjene deklaracije poudarja, da pripadnikom manjšin njihove pravice pripadajo po eni strani kot posameznikom, po drugi pa tudi kot članom svoje skupine. Eide (2001: 11) piše, da je ta princip pomemben, ker “so vlade ali pripadniki večine pogosto tolerantni do oseb druge narodnosti ali etničnega porekla, dokler le-ti ne izrazijo lastne identitete, jezike in

---

⁷ *United Nations Charter*, sprejeta 26. junij 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945. Dostopna na <http://www.un.org/aboutun/charter.html> (19. maj 2004).

⁸ *United Nations Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, sprejeta 18. decembra 1992 z resolucijo GS OZN št. 47/135. Dostopna na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_minori.htm (19. maj 2004).

tradicije. Pogosto se diskriminacija in preganjanje začneta šele, ko uveljavijo svojo identiteto kot osebe, ki pripadajo skupini.”

Med ostale pomembnejše dokumente, ki se posredno preko splošnega varovanja človekovih pravic nanašajo na manjšinsko problematiko in so bili sprejeti v okviru OZN, sodijo *Univerzalna deklaracija o človekovih pravicah*⁹ (UDČP), kjer v 2. členu piše, da je vsakdo upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, v 7. členu pa, da imajo vsi pravico do enakega varstva pred sleherno diskriminacijo. Skupaj z UDČP je bila sprejeta resolucija *Usoda manjšin*,¹⁰ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948 pa je pomembna predvsem zaradi zagotavljanja pravice do fizičnega obstoja manjšin. Člen 27 Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah z opcijskim protokolom, ki ga v svoji preambuli omenja tudi Deklaracija o manjšinah, se glasi:

V tistih državah, kjer živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine, se osebam, ki pripadajo takim manjšinam, ne bo zanikala pravica, da skupaj z ostalimi člani svoje skupine uživajo svojo kulturo, da izpovedujejo in prakticirajo svojo vero ali da uporabljajo svoj lasten jezik.

Čeprav člen govori o ‘osebah, ki pripadajo manjšinam’, gredo pravice, zapisane v tem členu, posameznikom ‘skupaj z ostalimi člani svoje skupine’, kar kaže na njegov kolektivni element (Pentassuglia 2002: 99). Besede ‘se ne bo zanikala pravica’ se ne sme razumeti zgolj kot to, da država ne sme izvajati določenih ukrepov, pač pa mora, če je potrebno, sprejeti pozitivne ukrepe za pomoč manjšinam pri izvajanju njihovih pravic (Pamphlet No. 4: 3). Člen 1(4) *Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije*¹¹ govori o pozitivni diskriminaciji:

Posebni ukrepi z izključnim namenom, da zagotovijo primerno podporo za določene rasne in etnične skupine ali posameznike, ki so potrebni takšnega varstva, ki je potrebno, da se takim skupinam ali

---

⁹ *Universal Declaration of Human Rights*, sprejeta 10. decembra 1948 z resolucijo GS OZN 217 A (III). Dostopna na <http://www.unhcr.ch/udhr/lang/slv.htm> (17. februar 2005).

¹⁰ *Fate of Minorities*, sprejeta 10. decembra 1948 z resolucijo GS OZN 217 A (III).

¹¹ *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, sprejeta 21. decembra 1965 z resolucijo GS OZN 2106 A (XX), v veljavi od 4. januarja 1969. Dostopna na <http://www1.umn.edu/humanrts/instrree/d1cerd.htm> (17. februar 2005).

posameznikom omogoči enako uživanje ali uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, se ne morejo šteti za rasno diskriminacijo, pod pogojem, da takšni ukrepi posledično ne vodijo do trajnega ohranjanja posebnih pravic za različne rasne skupine in da se ne ohranjajo še potem, ko je bil njihov namen dosežen.

Člene, ki se nanašajo na manjšine, vključujejo tudi druge mednarodne pogodbe,¹² ki večinoma od držav podpisnic zahtevajo, da nadzornim odborom vsake dve do pet let predložijo poročila o tem, kako vlada izpolnjuje svoje pogodbene obveznosti (Pamphlet No. 4: 9).

Ekonomski in socialni svet (ECOSOC – Economic and Social Council) OZN je leta 1995 z resolucijo 1995/31 ustanovil Delovno skupino za manjšine, pomožen organ Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic,¹³ ki se neposredno ukvarja z manjšinsko problematiko in opravlja pomembno delo za izboljšanje univerzalnega položaja manjšin. Med telesi OZN, ki lahko obravnavajo manjšinsko problematiko, so tudi Komisija OZN za človekove pravice, Odbor za človekove pravice, Visoki komisar za človekove pravice, Odbor OZN za odpravo rasne diskriminacije, Generalna skupščina (GS), ki jo 10. člen UL pooblašča, da lahko razpravlja o katerem koli vprašanju ali zadevi, ki spada v okvir UL OZN, in tudi Meddržavno sodišče v Haagu, ki lahko daje posvetovalna mnenja na zahtevo pooblaščenih organov OZN o katerem koli pravnem problemu ali sporu, tudi glede mednarodnega manjšinskega varstva.

---

¹² Med te pogodbe spadajo: Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Konvencija o pravicah otroka, Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam, Deklaracija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina apartheida, Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, Univerzalna deklaracija OZN o odpravi vseh oblik nestrpnosti in diskriminacije osnovane na veri ali prepričanju in Dunajska deklaracija in program akcije. Poleg tega je UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – Organizacija OZN za izobraževanje, znanost in kulturo) sprejel Konvencijo zoper diskriminacijo v izobraževanju in Deklaracijo o rasah in rasnih predsodkih, Ekonomski in socialni svet (ECOSOC) pa posebno resolucijo št. 502 F (XVI), ki govori o tem, da je potrebno pri nastanku novih držav ali novih mejnih črt med državami posebno pozornost nameniti zaščiti manjšin, ki bi nastale na takšen način. Mednarodna organizacija dela je sprejela Konvencijo št. 107 o prvobitnih in plemenskih populacijah, Konvencijo št. 111 o preprečevanju diskriminacije pri zaposlovanju in Konvencijo št. 169 o domorodnih in plemenskih skupnostih v neodvisnih državah.

¹³ ECOSOC je leta 1946 ustanovil Komisijo za človekove pravice, ta pa leta 1947 Podkomisijo za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin, ki se sedaj imenuje Podkomisija za promocijo in zaščito človekovih pravic. (Podrobneje o delu Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic glej v: Pleško (2005) Nove normativne teorije mednarodnih odnosov in razvijanje manjšinske zaščite v OZN skozi delo Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic).

2. 2. Genocid in druge grobe kršitve temeljnih človekovih (manjšinskih) pravic

Med najhujše kršitve človekovih in hkrati manjšinskih pravic spadajo tiste, ki neposredno ogrožajo življenje posameznikov in jim zanikajo temeljno pravico do obstoja. Ena izmed politik, ki jih (običajno) država oziroma njena oblast uporablja v odnosu do manjšin in predstavlja najhujšo obliko kršitve pravice do obstoja, je genocid. V 1. členu *Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida*¹⁴ (v nadaljevanju *Konvencija o genocidu*) piše, da je genocid “storjen bodisi v mirnem ali vojnem času, zločin po mednarodnem pravu” prav tako pa genocid v mednarodnem pravu predstavlja tudi *jus cogens*.¹⁵ V 2. členu je zapisano:

V pričujoči konvenciji pomeni genocid katerokoli od naslednjih dejanj, storjeno z namenom, da se v celoti ali delno uniči kaka narodna, etnična, rasna ali verska skupina:

a) ubijanje pripadnikov take skupine;

b) povzročanje hude telesne ali duševne škode pripadnikom takih skupin;

c) namerno spravljanje skupin v take življenjske razmere, ki naj bi povzročile popolno ali delno fizično uničenje skupin;

d) nalaganje ukrepov, ki imajo namen preprečiti rojstva znotraj take skupine;

*e) nasilno premeščanje otrok skupine k drugi skupini.*¹⁶ (*Konvencija o genocidu 1948: 2. člen*)

Iz 3. člena *Konvencije o genocidu* je razvidno, da se kot kaznivo dejanje ne šteje samo genocid, pač pa tudi tajno naklepanje za storitev genocida, neposredno in javno hujskanje h genocidu, poskus genocida ter sotorilstvo pri genocidu, kar kaže, da

¹⁴ *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, sprejeta z resolucijo GS 260 A (III) 9. decembra 1948, v veljavi od 12. januarja 1951. Dostopna na <http://www1.umn.edu/humanrts/instate/xlcpccg.htm> (19. maj 2004).

¹⁵ *Jus cogens* so taka pravila mednarodnega prava, od katerih ni dovoljeno nikakršno odstopanje; katerokoli drugo pravilo, ki je v nasprotju z *jus cogensom* je nično (Degan 2000: 9).

¹⁶ Enaka definicija genocida je zapisana tudi v 6. členu Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča (1998: člen 6)

genocid ne vključuje nujno ubijanja. Lemkin (R. J. Rummel 1994) piše, da genocid “ne pomeni nujno neposrednega uničenja nacije, razen ko ga spremljajo množična pobijanja vseh njenih članov. Njegov namen je signalizirati koordiniran načrt različnih akcij, usmerjenih k uničenju osrednjih temeljev življenja nacionalnih skupin, s ciljem uničenja skupin samih” in temu dodaja, da “/je/ genocid usmerjen proti posameznikom na podlagi njihove pripadnosti nacionalni skupini.”

Kljub temu, da je bila Konvencija o genocidu pomemben korak v boju proti in h kaznovanju tega zločina, ni brez pomanjkljivosti. Wippman (2000: 86) opozarja, da se “ne nanaša na vse primere množičnih pobijan in specifičen namen, ki se zahteva za dokazovanje genocida, je pogosto presenetljivo težko dokazati”. Definicija Konvencije o genocidu namreč ne vključuje poskusov uničenja političnih ali družbenih skupin oziroma vključuje le fizični in biološki genocid, ne pa tudi kulturnega (Petrič 1977: 129, 257), poleg tega pa se zahteva dokaz o namenu uničenja skupin in tako mora tožilec poleg dokazovanja, da je obtoženi nameraval storiti zločin, dokazati tudi, da se je obtoženi zavedal, da obstaja in je nameraval podpirati širšo politiko genocida (Wippman 2000: 95). Poleg teh pomanjkljivosti same definicije genocida Smith (2000: 124, 125) opozarja, da države pogosto nerade uporabijo ta termin, ker Konvencija o genocidu v 8. členu nalaga državam podpisnicam, da ukrepajo “primerno za preprečitev in zadušitev dejanj genocida ali drugih dejanj, naštetih v 3. členu”, hkrati pa vlade in strani v sporu pogostokrat poskušajo zavajati in zadušiti informacije o teh dogodkih, saj imajo očiten interes glede tega, ali se konflikt označi kot genocid ali ne.

Za osebe, ki zagrešijo katerega od zločinov, naštetih v 3. členu Konvencije o genocidu, velja individualna kazenska odgovornost in proti takim osebam “se mora opraviti kazenski postopek pred pristojnim sodiščem tiste države, na katere ozemlju je kaznivo dejanje storjeno ali pa pred takim mednarodnim kazenskim sodiščem,¹⁷ ki bi bilo pristojno” (6. člen Konvencije o genocidu). Vendar so sodišča držav, v katerih je bil zločin storjen in pred katerimi naj bi storilci odgovarjali za svoja dejanja, državni organi, pogosto pa je ravno oblast države tista, ki genocid pripravlja in izvaja, kar bi pomenilo, da si oblast sodi sama pred svojimi sodišči (Petrič 1977: 129). Z namenom,

---

¹⁷ Takšni ad hoc mednarodni kazenski sodišči sta Mednarodno sodišče za Ruando, ustanovljeno z resolucijo VS 955 leta 1994, s sedežem v Arushi, Tanzanija ter Mednarodno kazensko sodišče za preganjanje oseb odgovornih za resne kršitve mednarodnega humanitarnega prava storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije, ustanovljeno z resolucijo VS 827 leta 1993, s sedežem v Haagu, Nizozemska.

da bi se za take hude mednarodne zločine, kot je genocid, kaznovali tudi najvišji odgovorni predstavniki oblasti, je bilo ustanovljeno Mednarodno kazensko sodišče.¹⁸ Njegov *Statut*¹⁹ (1998) v svojem členu 25. 1 pravi, da je Sodišče odgovorno za fizične osebe ne glede na njihov uradni položaj, saj “/i/munitete ali posebna pravila postopka, povezana z uradnim položajem osebe, bodisi po notranjem ali mednarodnem pravu, ne ovirajo Sodišča pri izvajanju jurisdikcije nad tako osebo” (Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča 1998: člen 27) ter da je kazensko odgovoren in se lahko, kadar gre za genocid, kaznuje tistega, ki neposredno in javno ščuva druge h genocidu (Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča 1998: člen 25. 3e).

V povezavi z genocidom se pogosto omenjajo tudi druge grobe in sistematične kršitve temeljnih človekovih pravic kot so democid, politicid, masakri oziroma množični poboji, etnocid ter etnično čiščenje. Rummel (1994) je defniral *democid* kot nameren umor posameznikov ali ljudstev, ki ga povzroči oblast, vključno z genocidom, politicidom in množičnimi poboji, *politicid* kot umor s strani vlade zaradi političnega prepričanja ali v politične namene ter *množične poboje* posameznikov ali ljudstev kot namerna ubijanja brez razločkov, ki jih povzroči vlada. *Etnocid* oziroma kulturni genocid je uničevanje kake človeške skupine z uničenjem njene kulture, tistih značilnosti, ki jo opredeljujejo kot tako npr. s prepovedjo rabe jezika, uničevanjem kulturnih dobrin, šol in kulturnih spomenikov (Petrič 1977: 257). *Etnično čiščenje* je Komisija OZN za človekove pravice defnirala kot nasilno odstranitev ali izgon oseb iz njihovih domov, katere cilj je premestitev ali uničenje nacionalnih, etničnih, rasnih ali verskih skupin z namenom doseči etnično homogenost področij, na katerih živijo (Pentassuglia 2002: 83).

---

¹⁸ Mednarodno kazensko sodišče, katerega statut je bil sprejet l. 1998 in je v veljavi od 1. julija 2002, dopolnjuje kazenske jurisdikcije držav (Statut Mednarodnega kazenskega sodišča 1998: preambula in 1. člen) kadar le-te nočejo ali ne morejo preganjati oseb, ki so storile zločine zapisane v Statutu kot kaznive (Statut Mednarodnega kazenskega sodišča 1998: člen 17).

¹⁹ *Rome Statute of the International Criminal Court*, sprejet l. 1998, v veljavi od 1. julija 2002. Dostopen na http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/multi/RIMSKI_STATUT_slo.doc (2. julij 2004).

2. 3. Humanitarna intervencija

2. 3. 1. *Mehanizmi preprečevanja in reševanja (medetničnih) konfliktov*

Ključno vlogo pri preprečevanju medetničnih konfliktov imajo države, v katerih manjšine živijo, in sicer z zagotavljanjem varovanja in spoštovanja pravic pripadnikov manjšin in ustvarjanjem pogojev, v katerih je manjšinam zagotovljena zadostna varnost in sodelovanje na vseh nivojih življenja v državi, kar zmanjšuje napetosti in s tem grožnje nacionalni in širši mednarodni varnosti. Mednarodna skupnost ima za reševanje medetničnih konfliktov med manjšino in večino načeloma na voljo različne varnostne mehanizme, ki jih lahko na splošno razdelimo na preventivne mehanizme za preprečevanje izbruha spopadov (preventivna diplomacija oziroma preprečevanje konfliktov), ter mehanizme za ustavitev oziroma prekinitev spopadov (vzpostavljanje, ohranjanje in izgrajevanje miru).

Primarno odgovornost za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti ima OZN (oziroma točneje VS), ki je razvila tri skupine varnostnih mehanizmov. Ti mehanizmi so bili prvotno, ko je UL nastala, namenjeni predvsem reševanju sporov med državami, vendar se (lahko) uporabljajo tudi pri urejanju medetničnih konfliktov:

1. Sredstva za mirno reševanje sporov, ki so namenjena predvsem razrešitvi konfliktov, ki bi šele utegnili ogroziti mednarodni mir in varnost, so zapisana v 6. poglavju (člen 33 - 38) UL OZN. Sprte strani morajo medsebojne spore najprej poskušati rešiti z miroljubnimi sredstvi kot so pogajanja, ankete, posredovanje, sprava, rabsodništvo, sodna rešitev, sklicevanje na regionalne dogovore in druga mirna sredstva po izboru strani v sporu (člen 33 UL). Če spora s temi sredstvi ni mogoče rešiti, lahko VS vsak spor, ki bi lahko ogrozil mednarodni mir in varnost, razišče (člen 34 UL) in v skladu s členom 36 UL priporoči primerne postopke (npr. ponudi dobre usluge, ustanovi odbor strokovnjakov, predloži spor Meddržavnemu sodišču, ...).

2. Akcije ob ogrožanju miru, kršitvi miru in agresivnih dejanjih, ki so namenjene ustavitvi oziroma preprečitvi dejanj, ki mednarodni mir in varnost že ogrožajo, so zapisane v 7. poglavju (člen 39 - 51) UL OZN. Ob ogrožanju ali kršitvi mednarodnega miru in varnosti ali kakšnem drugem agresivnem dejanju se lahko VS po 41. členu

odloči za ukrepe, ki ne vključujejo uporabe sile (delna ali popolna prekinitev gospodarskega sodelovanja in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter prekinitev diplomatskih odnosov), ali po 42. členu za akcije z uporabo zračnih, pomorskih ali kopenskih sil, ki jih po 43. členu UL zagotovijo članice OZN.

3. Mirovne operacije, ki predstavljajo nekakšen kompromis med prvima dvema mehanizmoma in se ponavadi uporabljajo, ko je že prišlo do groženj ali kršitev mednarodnemu miru in varnosti, vendar to ni nujno. Grizold (1999: 43) jih opisuje kot “prilagodljiv, mednarodno sprejemljiv način nadzora in preprečevanja mednarodnih konfliktov, ki je obenem učinkovit mehanizem podpore miroljubnim političnim rešitvam”. Mirovne operacije, ki so bile sprva zamišljene kot upravljanje konfliktov (*conflict management*), se s svojim mandatom prilagajajo vsakemu posameznemu kriznemu žarišču in imajo dve temeljni obliki: 1. opazovalne misije, ki jih izvajajo predvsem neoboroženi častniki, in 2. ohranjanje miru (*peacekeeping*), ki se izvaja z oboroženimi pehotnimi enotami z ustrezno logistično podporo, v praksi pa se njune prvine prepletajo (Grizold 1999: 43, 44). Nekdanji generalni sekretar OZN Boutros Boutros Ghali je v *Agendi za mir* (1992) operacije za ohranitev miru opredelil kot “prisotnost OZN v konfliktu, doslej s soglasjem vseh sprtih strani, ki ponavadi vključuje vojaško in/ali policijsko, pogosto tudi civilno osebje OZN. Ohranjanje miru je tehnika, ki vključuje možnosti tako za preprečevanje konfliktov kot vzpostavljanje miru”. Temu Grizold (1999: 44) dodaja, da mirovne operacije temeljijo na predpostavki, da ni sovražnika, le sprte strani, in se po tem razlikujejo od mehanizma kolektivne varnosti, ter da gre za dejansko nenasilno dejavnost preprečevanja, zadrževanja, umirjanja in prenehanja sovražnosti tako v posamezni državi kot med njimi, ki temelji na objektivnosti in nepristranskosti do vseh strani.

Ghali v *Agendi za mir* poleg dejavnost ohranjanja miru kot temeljne prvine preprečevanja in razreševanja medetničnih konfliktov našteva še preventivno diplomacijo, dejavnost vzpostavljanja miru in dejavnost graditve miru.²⁰ Medetnični

---

²⁰ Ghali je v *Agendi za mir* (1992) med glavne instrumente preventivne diplomacije uvrstil sredstva za graditev zaupanja, zgodnje opozarjanje, iskanje dejstev (*fact finding*), preventivno razmestitev ter demilitarizacijo območij. Vzpostavljanje miru (*peacemaking*) je opisal kot akcije, s katerimi se poskuša pripraviti sprete strani do tega, da sklenejo sporazum, predvsem z miroljubnimi sredstvi zapisanimi v 6. poglavju UL, graditev miru (*peace building*) pa kot akcije v podporo strukturam, ki naj bi okrepile in utrdile mir da bi se izognili ponovnemu začetku konflikta. Ker se pogosto že doseženo premirje med sprimi stranmi ne spoštuje, je OZN pogosto morala pošiljati na konfliktna območja sile za vsiljevanje

konflikti predstavljajo grožnjo predvsem stabilnosti in varnosti regije, zato se je pri razreševanju teh konfliktov po koncu hladne vojne povečala vloga regionalnih organizacij, ki so razvile svoje mehanizme preventivnega delovanja (tj. zgodnjega opozarjanja pred izbruhom konflikta) ter reševanja konfliktov in pri tem sodelujejo z OZN, kot je zapisano v 8. poglavju UL OZN.²¹

2. 3. 2. Definicija humanitarne intervencije

Türk (1984: 257) piše, da so pojem humanitarne intervencije razvili privrženci pravnega pozitivizma, ki so dopuščali nekatere vrste intervencij, in pri tem navaja Oppenheimovo opredelitev:

Obstaja splošno soglasje, da lahko država v skladu s svojo teritorialno in personalno suverenostjo obravnava svoje državljane v skladu z lastno diskrecijo. Vendar obstaja pomemben korpus mišljenj in prakse v prid mnenju, da obstajajo meje te diskrecije in da je intervencija v interesu človečnosti pravno dopustna, če je država odgovorna za takšne krutosti in preganjanja svojih državljanov, ki pomenijo zanikanje temeljnih človeških pravic in ki šokirajo zavest človeštva.

Humanitarna intervencija s tem predstavlja izjemo od načela neintervencije “v zadeve, ki so po svoji vsebini pod domačo jurisdikcijo²² države” zapisanega v členu 2(7) UL OZN. Holzgreffe (2003: 18) je zapisal, da je humanitarna intervencija “grožnja z ali uporaba sile preko državnih meja s strani države (ali skupine držav) z namenom preprečitve ali končanja široko razširjenih in grobih kršitev temeljnih človekovih pravic

---

miru (*peace enforcement*), ki naj bi obnovile in ohranjale premirje in bile v ta namen bolj oborožene kot enote za ohranjanje miru.

²¹ Med te organizacije med drugim sodijo Organizacija ameriških držav, AU, Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav, Arabska liga, Združenje jugovzhodnih azijskih držav, Nato, med njimi pa še posebej izstopa OVSE, ki je razvila številne varnostne mehanizme, ki se lahko uporabijo za reševanju medetničnih konfliktov (berlinski, moskovski (humanitarni) in helsinški mehanizem) pomembno vlogo pa predvsem z zgodnjim opozarjanjem (*early warning*) igra Visoki komisar za narodne manjšine, SE pa je l. 1999 ustanovil Komisarja za človekove pravice, ki je zadolžen predvsem za promocijske (t. i. *confidence-building*) naloge.

²² Kaj točno naj bi sodilo pod domačo jurisdikcijo oziroma med notranje zadeve držav ni povsem določeno. Türk (1984: 204) med zadeve, ki jih ni mogoče uvrstiti med notranje, šteje obveznosti, ki izhajajo iz kognitivnih norm mednarodnega prava, zadeve, ki pomenijo ogrožanje mednarodnega miru, apartheid, človekove pravice in razlago mednarodne pogodbe ter pri tem poudarja, da ta mednarodnopravni kriterij nikoli ni “dokončno izkristaliziran”.

posameznikov, ki niso državljani države, ki intervenira, brez dovoljenja države, na teritoriju katere se uporablja sila.”²³

Poleg termina humanitarna intervencija se pojavljajo tudi izrazi, kot so vojaški humanitarizem, humanitarna vojna in humanitarno bombardiranje. Takšnim izrazom močno nasprotujejo humanitarne agencije, organizacije in humanitarni delavci (Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost (ICISS – International Commission on Intervention and State Sovereignty) 2001: 9), ki so mnenja, da sta pojma vojna in bombardiranje nezdružljiva s pojmom humanitarnosti. Smith (2000: 124) se sprašuje, kako lahko združimo besedi ‘pravično’ in ‘humanitarno’ z militaristično predstavo intervencije, in pri tem opozarja, kako zavajajoča je lahko terminologija, vendar se strinja, da je termin ‘intervencija’ vendarle najbolj ustrezen, saj bo za preprečevanje genocida “prepogosto potrebno več kot le ‘humanitarna dejavnost’, ohranjanje miru ali kakršna koli oblika ‘posredovanja’”. Podobno razmišljanje o problematičnosti združevanja pojmov ‘humanitarno’ in ‘intervencija’ zasledimo tudi pri ICISS, ki v svojem poročilu (2001: 8) opozarja na širok spekter dejavnosti, ki se lahko razumejo kot intervencija in sicer vse od različnih pritiskov na državo, kot so različni programi za pomoč mednarodnih finančnih institucij pod določenimi pogoji, do groženj s sankcijami, blokadami, različne diplomatske in vojaške grožnje ter grožnje z mednarodnim kazenskim pregonom.

Na tem mestu je pomembno, da ločimo med humanitarno intervencijo in nasilno intervencijo države na ozemlju druge države z namenom zaščite ali reševanja svojih državljanov v tej drugi državi. V tem primeru obstaja tesna povezava med državo in osebami, ki jih namerava zaščititi, v primeru humanitarne intervencije pa država ali

---

²³ Podobne definicije lahko zasledimo tudi drugje. Ellery Stowell je humanitarno intervencijo definirala kot “upravičeno uporabo sile zaradi zaščite prebivalcev druge države pred obravnavo tako samovoljno in vztrajno zlorablajočo, da presega omejitve znotraj katerih se domneva, da suveren deluje razumno in pravično.” (Vesel 2004: 2)

Na seminarju v Scheveningenu je Nato leta 1999 humanitarno intervencijo opisal kot oboroženo intervencijo v drugi državi, brez privoljenja te države, z namenom nasloviti (grožnjo z) humanitarno katastrofo, še posebej povzročeno z grobimi in obsežnimi kršitvami osnovnih človekovih pravic. (Strategic Briefing Papers 2000)

Kolb (2003: 119) je zapisal, da je humanitarna intervencija “uporaba sile z namenom, da se ustavi ali nasprotuje množičnim kršitvam najbolj osnovnih človekovih pravic (še posebej množični poboji in genocid) v tretji državi, če žrtve niso državljani države, ki intervenira in jo ni pravno odobrila pristojna mednarodna organizacija kot npr., še posebej, OZN preko VS. Takšna humanitarna intervencija ne pomeni nujno akcijo ene države, ki intervenira, vendar mora biti enostranska.”

skupina držav vedno intervenira v korist tujih državljanov in je osnovana na temeljnih humanitarnih vrednotah mednarodne skupnosti. (Kolb 2003: 119)

Izven področja humanitarne intervencije je tudi humanitarna pomoč oziroma "humanitarni dostop". Mills (2000) slednjega opredeli kot "primere, ko se OZN ali organizacije za pomoč pogajajo z vladami za dostop do prizadetih populacij sredi državljanskih vojn ali drugih humanitarnih stisk ali ko se humanitarni dostop doseže brez pristanka vlade, brez vojaške komponente v obeh primerih" in pri tem poudari pomembnost razlik med obema konceptoma. Med njimi našteje: (1) sredstva, ki jih imajo za izvedbo humanitarnih intervencij samo države ali državne organizacije, pri humanitarnem dostopu pa lahko sodelujejo tudi drugi akterji; (2) različno pravno osnovo; (3) različen pomen teh dveh konceptov v okviru razprave o suverenosti ter (4) uporabo sile pri humanitarni intervenciji, ki "ima lahko za svoj končni izid odstavitve represivnega režima" in neuporabo sile pri humanitarnem dostopu, ki je "osredotočen na izboljšanje neposredne humanitarne situacije, ne širših političnih in vojaških aspektov". (Mills 2000)

Humanitarne intervencije ločimo glede na število interventov. Kadar jih je več, govorimo o *kolektivni* humanitarni intervenciji, če pa je le eden, gre za *individualno* humanitarno intervencijo. Prav tako ločimo med humanitarnimi intervencijami, ki potekajo z *odobritvijo* VS OZN v skladu s 7. poglavjem UL OZN, ter intervencijami, ki *nimajo odobritve* VS. Glavna razlika med mirovnimi operacijami in humanitarno intervencijo (z ali brez odobritve VS) je v tem, da se slednja bolj "osredotoča na lajšanje trpljenja civilne populacije, ki je žrtev konflikta, kot pa na zagotavljanje pristanka vojskujočih se strani" in s tem "postavlja človekove pravice nad odobritev s strani države" (Weiss in Collins 2000: 33).

Humanitarna intervencija, ki poteka v skladu s 7. poglavjem UL OZN, torej z odobritvijo VS, se od prisilnih akcij (*enforcement action*) za ohranjanje mednarodnega miru v tradicionalnem smislu razlikuje po tem, da je prva namenjena zaščiti civilistov znotraj države, slednje pa pomenijo reševanje konfliktov med državami (Danski institut za mednarodne zadeve (DUPI – Danish Institute of International Affairs) 1999: 72). Clarke (2001: 2) k temu dodaja, da je tradicionalno razumljeno ohranjanje miru le ena oblika humanitarne intervencije, ki danes vključuje mnoge akterje in je "del širše, bolj

celovite 'konfliktne' agende in sega od zgodnjega opozarjanja in preprečevanja konfliktov do pokonfliktne obnove in razvoja.”

Če povzamemo, o humanitarni intervenciji lahko govorimo takrat, ko gre za uporabo sile države, skupine držav ali meddržavne organizacije proti tretji državi brez privolitve te države, z namenom preprečiti ali zaustaviti grobe in sistematične kršitve človekovih pravic kot so genocid, množični poboji in etnično čiščenje, ki jih ta država izvaja nad svojim prebivalstvom, kar povzroča humanitarno katastrofo. Tako humanitarna intervencija krši že omenjeno načelo nevmešavanja v notranje zadeve države in suverenost države, v kateri poteka humanitarna intervencija.

2. 3. 3. Argumenti za in proti humanitarni intervenciji – teoretičen okvir

Vprašanje humanitarne intervencije se v teoriji pravzaprav pojavlja v obliki razprave o odnosu med redom in pravico; ali je za mednarodno skupnost pomembnejši red, katerega temelj predstavlja načelo suverenosti držav in iz tega izpeljano načelo prepovedi intervencije v notranje zadeve, ali pa ima pred redom prednost pravica oziroma pravičnost v odnosih med akterji mednarodne skupnosti, kamor med drugim štejemo tudi spoštovanje človekovih pravic in pravic manjšin.

Zagovorniki humanitarne intervencije verjamejo, da izhaja red iz pravice. Če mednarodna skupnost ne ovrže tradicionalnih norm suverenosti in neintervencije kadar vlade množično kršijo pravice manjšin in človekove pravice, s tem dopušča, da se humanitarne tragedije neovirano nadaljujejo. To ne zagotavlja niti dolgoročnega notranjega niti mednarodnega reda, saj se bodo zatrte skupine in posamezniki zagotovo uprli, notranji konflikti pa se bodo prelili v mednarodne. S svojo morebitno nedejavnostjo vpričo grobih in množičnih kršitev osnovnih človekovih pravic znotraj posamezne države mednarodna skupnost pravzaprav ustvarja grožnjo mednarodnemu redu. Do te grožnje pride, ko begunci bežijo v sosednje države, kar povzroči humanitarno katastrofo na mednarodni ravni. Ta lahko resno ogrozi stabilnost in varnost regije in predstavlja večje tveganje tako za pravico in red kot norma humanitarne intervencije v krizne situacije. Po mnenju zagovornikov humanitarne intervencije se mir

in varnost ne moreta doseči v svetu, ki dopušča, da se praktično nekaznovano ustvarjajo in trajajo humanitarne krize. (DUPI 1999: 15; Vesel 2004: 7)

Argumente solidaristične teorije²⁴ za humanitarno intervencijo je Wheeler (1997: 395-397) razdelil v dve skupini. V prvo skupino je uvrstil pravno pravico do humanitarne intervencije, ki izhaja po eni strani iz zaščite človekovih pravic, k čemur po mnenju proti-restrikcionistov države v členih 1 (3), 55 in 56 zavezuje UL OZN v nasprotju s trditvijo restriktionistov, ki interpretirajo UL strogo legalistično, češ da je primarna odgovornost OZN ohranjanje mednarodnega miru in varnosti ter, po drugi strani iz pravice do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu. V drugo skupino pa je uvrstil prepričanje solidaristov, da ne glede na (ne)legalnost humanitarne intervencije obstaja moralna dolžnost držav, da intervenirajo v primerih hudih kršitev človekovih pravic, čeprav niso dali zadovoljivega odgovora na vprašanje, kdaj je zloraba človekovih pravic dovolj velika, da je intervencija upravičena. Različni poskusi da bi naredili listo kriterijev, ki bi določali, kdaj je humanitarna intervencija upravičena, imajo pogosto svoj izvor v teoriji o pravični vojni.²⁵ Ta teorija je za to, da je vojna pravična, navedla naslednje kriterije:

- obstajati mora pravičen razlog za vojno, kot je množična kršitev človekovih pravic,
- pravično vojno mora voditi legitimna avtoriteta,
- pravi namen (ki je doseči mir in ne osvajanje ozemelj ali povzročanje trpljenja),
- možnost uspeha,

---

²⁴ Solidarističen koncept mednarodne družbe je osnovan na prepričanju, da obstaja skupnost človeštva, ki gre preko družbe suverenih držav. Ta kozmopolitanska družba ima svoje korenine v prepričanju, ki ga je oblikoval Immanuel Kant, da so človeška bitja moralni cilji sama po sebi in ne zgolj predmet države ali sredstvo njenega obstoja. Prepričanje o neločljivi vrednoti posameznikov vodi neposredno do zahteve po človekovih pravicah, to pa do solidaristične trditve, da so države odgovorne predvsem za obvarovanje in podpiranje blaginje svojih državljanov. Solidarističen koncept mednarodne družbe ne zanika potrebe po legitimnosti vloge države pri urejanju odnosov in zasledovanju interesov njenih državljanov. Primarna odgovornost države je, da organizira družbo in poskrbi za blaginjo svojih državljanov, kar je priznано v konceptu suverenosti. Vendar solidaristi trdijo, da se ta avtoriteta ne sme smatrati za absolutno ampak znotraj konteksta človekovih pravic. Verjamejo, da država potrebuje svobodo pred zunanjim vmešavanjem zato, da bi zaščitila pravice svojih državljanov, podprla njihovo blaginjo in sledila njihovim skupnim ciljem. Če vlada države ne izpolnjuje svoje dolžnosti izpolnjevanja osnovnih človekovih pravic svojih državljanov, solidaristi predlagajo, da ne obstaja noben razlog, da bi se njena upravičenost do suverene avtoritete priznala kot legitimna. (Ludlow 1999)

²⁵ Teorija pravične vojne je sestavljena iz dveh delov in sicer *jus ad bellum* oziroma pravica do vojne in *jus in bello* oziroma pravice v vojni.

- pravična vojna je zadnji izhod, ko so bila izčrpana že vsa druga sredstva,²⁶
- sorazmernost (trpljenje mora biti sorazmerno s cilji pravične vojne) in
- imuniteta za civiliste (Beach in Isbister: 2000).

Nasprotniki intervencije verjamejo, da je red predpogoj za pravico, saj bi brez določene stopnje reda in avtoritete znotraj držav prišlo do kaosa in morebiti celo do državljskih vojn, zaščito pravic posameznikov in manjšin pa je v takšnih razmerah težko doseči. Prav tako bi brez predvidljivosti v odnosih med državami, ki jo do neke mere zagotavlja načelo nevmešavanja v notranje zadeve suverenih držav, in brez določene stopnje sodelovanja med velesilami lahko nastopilo ozračje tekmovalnosti in mednarodne nestabilnosti. Vsaka oblika oboroženega konflikta in s tem tudi oborožena humanitarna intervencija predstavlja grožnjo obstoječemu ravnotežju moči, zato naj bi bilo takšnih situacij čim manj. V skladu s tem razmišljanjem se ohranjanje mednarodnega reda smatra kot nujno, ker sta notranja in mednarodna stabilnost predpogoj za zasledovanje in uveljavljanje drugih vrednot kot so človekove pravice, pravice manjšin in demokracija. Tej logiki sledi argument, da je v zameno za globalno stabilnost boljše državam prepovedati pravico do humanitarne intervencije, čeprav to pomeni, da mora mednarodna skupnost sprejeti določene zlorabe in kršitve človekovih pravic. Za nasprotnike humanitarne intervencije so konflikti znotraj držav drugotnega pomena, saj za razliko od konfliktov med državami ne povzročajo nadaljnjega nasilja in nimajo dolgoročnih posledic za mednarodno stabilnost in varnost. (DUPI 1999: 15; Vesel 2004: 7, 8)

Wheeler (1997: 394, 395) je najpomembnejše medsebojno povezane argumente pluralistične teorije²⁷ proti humanitarni intervenciji povzel v petih točkah:

²⁶ O teh drugih sredstvih je bilo več napisanega v podpoglavju 2. 3. 1. o sredstvih reševanja (medetničnih) sporov.

²⁷ V skladu s pluralističnim konceptom mednarodne družbe obstajajo mnoge politične kulture osnovane na različnih moralnih vrednotah. Z namenom, da se te vrednote zaščitijo in da se ohranijo različni načini življenja državljanov vsake države, pluralisti verjamejo, da sta načeli suverenosti in neintervencije ključni tako za red in pravičnost v mednarodni skupnosti. Pluralisti ne zanikajo, da določene pravice in dolžnosti obstajajo v mednarodni družbi, vendar trdijo, da te obstajajo le z ozirom na države. Spoštovanje pluralizma ali kulturne edinstvenosti različnih družb zahteva, da se države ponavadi ne vmešavajo v notranje zadeve drugih držav ter tako spoštujejo suvereno enakost vseh držav, vendar ta avtonomija ni absolutna (Ludlow 1999). Pluralisti trdijo, da države lahko sledijo svojim sebičnim nacionalnim interesom, vendar samo znotraj sprejetih okvirov pravil skupnosti držav. (Wheeler; Bull v: Vesel 2004: 5, 6)

- Države ne intervenirajo zaradi prvenstveno humanitarnih razlogov, saj po mnenju realistov države motivirajo in sledijo le svojim nacionalnim interesom.

- Države nočejo tvegati življenj svojih vojakov v humanitarnih vojnah ker, tako realisti, voditelji držav nimajo moralne pravice prelivati kri v imenu trpečega človeštva, ker je, kot je zapisal Bhikhu Parekh (Wheeler 1997: 394), 'država /.../ odgovorna samo za svoje državljane in ... njene obveze ter dolžnosti so omejene na njih'.

- Realisti trdijo, da humanitarna intervencija ne bi smela biti uzakonjena kot izjema od načela neuporabe sile, ker bi to vodilo k zlorabi, predvsem pa naj bi humanitarna intervencija postala orožje, ki ga bodo močni uporabili proti šibkim. Kot trdita Thomas Franck in Nigel Rodley (Wheeler 1997: 394), se v odsotnosti nepristranskega mehanizma, ki bi odločal, kdaj je humanitarna intervencija dovoljena, lahko humanitarni motivi uporabijo kot pretveza za prikrivanje izpolnjevanja svojih nacionalnih interesov.

- Naslednji argument proti humanitarni intervenciji, ki je podoben prvemu je, da bodo države vedno uporabljale načela humanitarne intervencije selektivno oziroma le takrat, ko bodo ocenile, da so ogroženi njihovi nacionalni interesi. Wheeler (1997: 394) je kot primer selektivnosti odgovora na genocid, ki "se pojavi, ko so na kocki dogovorjena moralna načela v več kot eni situaciji, vendar nacionalni interes narekuje različnost odgovorov" oziroma "ko se podobni primeri ne obravnavajo enako," navedel očitke muslimanskih držav, ki so Zahodu očitale dvojne standarde, ker ni reagiral na trpljenje bosanskih muslimanov enako učinkovito, kot je to storil primeru iraških Kurdiv. Podobni očitki prihajajo z afriške celine, da Zahod ni reagiral na genocid v Ruandi enako učinkovito, kot je na nasilje nad Albanci na Kosovem.

- Zadnji argument pluralistov proti humanitarni intervenciji predstavlja nestrinjanje glede načel, ki naj bi vodila humanitarne intervencije oziroma problem, kako naj se doseže konsenz glede tega, katera načela naj bi podprla doktrino humanitarne intervencije.

Med največjimi nasprotnicami humanitarne intervencije sta Kitajska in Rusija, obe stalni članici VS OZN. Eden glavnih razlogov, da nasprotujeta humanitarni intervenciji, je obstoj mnogih različnih manjšin znotraj meja obeh držav in posledičnih napetosti med tistimi manjšinami, ki si želijo večjo avtonomijo ali celo neodvisnost in osrednjimi oblastmi (Davis 2002). Tako je nasprotovanje kakršni koli odobritvi humanitarne intervencije s strani VS razumljivo, saj bi lahko pomenila precedent za morebitne

intervencije na humanitarni osnovi tudi v kateri od obeh velesil in s tem vmešavanje v njune notranje zadeve, kar pa je za njiju povsem nesprejemljivo.

Različni teoretični pristopi so kljub temu, da nobena teorija ne more v celoti razložiti delovanja vseh mednarodnih akterjev, najprimernejše orodje za razumevanje celotne problematike humanitarne intervencije, saj jo pomagajo osvetliti s širše perspektive in so tako ključni pri določanju prioritete med nasprotujočimi se normami. Razlika med pristopom, ki zagovarja red, in pristopom, ki zagovarja pravico, ni v različnih vrednotah, saj oba priznavata, da je največji izziv zaščititi posameznike pred skrajnostmi oblasti tj. pred premalo oblasti (anarhija) ali pred preveč oblasti (tiranija), temveč v tem, kako to doseči. Odgovor na vprašanje, ali ima prednost red pred pravico ali obratno, je v veliki meri odvisen od tega, kako razumemo trenutno svetovno ureditev – kot svet, ki temelji na suverenih državah in njihovih pravicah, ali alternativno, kot svet, osnovan na posamezniku in njegovih pravicah. (DUPI 1999: 16)

3. HUMANITARNA INTERVENCIJA IN MANJŠINE

Kot smo ugotovili v drugem poglavju, je naloga in dolžnost vsake države oziroma njenih oblasti, da zagotovi manjšinam varen obstoj. Grizold (1999: 6, 7) ugotavlja, da obstajajo številni vzroki medetničnih konfliktov in da je “vsak etnični konflikt pojav sui generis”, ki ga je treba obravnavati “kot študijo primera, ki upošteva posebne okoliščine v danem času in prostoru”. Ob tem kot skupen element vseh sodobnih medetničnih konfliktov definira ogrožanje varnosti etničnih skupin “v smislu onemogočanja razvoja njihove kulturne identitete in sploh družbenogospodarskega razvoja” (Grizold 1999: 7). V primeru, da država izvaja hude in sistematične kršitve osnovnih človekovih (manjšinskih) pravic, se pojavi vprašanje upravičenosti humanitarne intervencije s strani mednarodne skupnosti ali posameznih držav, saj posledice teh kršitev ogrožajo mir in varnost celotne regije, prav tako pa se vedno bolj utrjuje prepričanje, da je zagotavljanje temeljnih človekovih (manjšinskih) pravic moralna odgovornost celotne mednarodne skupnosti.

Kritiki humanitarne intervencije trdijo, da intervencija v državah, kjer poteka konflikt med osrednjo oblastjo in manjšino, ki ni zadovoljna s svojim položajem, spodbujata voditelje manjšinskih in drugih zatrtih skupin k oboroženemu uporju proti oblasti in tako predstavljata dodatno grožnjo celovitosti in suverenosti držav, na ozemlju katerih živijo manjšine (DUPI 1999: 42). Razpad takšnih držav po njihovem mnenju ne bi samo ogrozil obstoječega mednarodnega reda, pač pa je malo verjetno, da bodo humanitarne intervencije “preoblikovale področje moralne in politične zapletenosti v politično možen, kaj šele ‘pravičen’ dogovor.” (DUPI 1999: 42)

Nasprotno so zagovorniki humanitarne intervencije prepričani, da bo nedejavnost vpricho genocida spodbudila nasilno delovanje drugih držav v njihovem odnosu do separatističnih skupin in manjšin, kar ne bi bilo niti pravično niti ne bi prineslo dolgotrajnega notranjega ali globalnega reda. Humanitarna intervencija in univerzalna zaščita pravic posameznikov in skupin predstavljata spodbudo državam, da spoštujejo človekove pravice in poskušajo doseči pomiritev s prizadetimi deli svojih populacij (DUPI 1999: 42, 43). To pomeni, da (vsaj teoretično) obstaja možnost, da mednarodna skupnost ne bo ostala ravnodušna ob sistematičnem kršenju človekovih (manjšinskih) pravic.

3. 1. Kurdi v Iraku

V arabskem svetu na severu Afrike in na Bližnjem Vzhodu živijo mnoge nearabske in nemuslimanske manjšine, ki predstavljajo ostanek prvobitnih ljudstev, ki so na tem območju živela še pred začetkom arabskega imperializma in procesa islamizacije v 7. stoletju. Arabsko muslimanski zavojevalci so te nemuslimanske populacije poimenovali *dhimmi*, kar v arabščini pomeni zaščiteni. Iz tega je nastala tudi beseda *dhimmitude*, ki označuje islamski sistem vladanja zavojevanim populacijam in odnos med muslimani in nemuslimani na teološkem, družbenem, političnem in ekonomskem nivoju (The Status of Non-Muslim Minorities Under Islamic Rule 2001). Kot piše Whitaker v svojem članku (2004), je uradni odnos večine arabskega sveta, da manjšine ignorira, če pa so že priznane, se o njih v javnosti ne govori veliko oziroma se zanika obstoj kakršnih koli

napetosti med manjšino/manjšinami in večino, pogostokrat pa se pripadnikom manjšin tudi zanika državljanstvo države, v kateri prebivajo.

Kljub temu je v 37. členu *Arabske listine človekovih pravic*²⁸ (v nadaljevanju Arabska listina), ki jo je sprejela Liga arabskih držav²⁹ (LAD – League of Arab States), zapisano, da se manjšinam “ne bo zaničala njihova pravica, da uživajo svojo kulturo ali da sledijo naukom svoje vere”. Poleg tega v svojem 2. členu Arabska listina vključuje prepoved diskriminacije na osnovi rase, barve, spola, jezika, veroizpovedi, političnega prepričanja, narodnega ali družbenega izvora, lastnine, rojstva ali drugega statusa. Tudi *Deklaracija iz Kaira o človekovih pravicah v islamu*³⁰ ima v svojem 1. členu zapisano, da so vsi ljudje enaki brez razlikovanja glede na raso, barvo kože, jezik, prepričanje, spol, veroizpoved, politično članstvo, družben status ali karkoli drugega, v členu 2(b) pa je zapisana prepoved zatekanja h “kakršnim koli sredstvom, ki bi lahko imela za posledico genocidno uničenje človeštva.” Z *Deklaracijo iz Casablance arabskega gibanja za človekove pravice*³¹ je Arabsko gibanje za človekove pravice izrazilo “svojo strogo obsodbo vseh dejanj zatiranja, despotizma in vojne, ki so se in se še vršijo nad manjšinami v arabskem svetu, še posebej genocid, premestitve in zaslužnjevanje.”

3. 1. 1. Zgodovina Kurdov

Kurdi, sunitski muslimani, deloma polnomadski pastirji, deloma poljedelci, po različnih ocenah štejejo med osem in 30 milijonov in nimajo svoje države, ampak živijo predvsem v težko dostopni gorski pokrajini Kurdistan, ki se razteza na obmejnem območju Irana, Iraka, Sirije in Turčije. V teh arabskih državah Kurdi, ki niso Arabci, predstavljajo manjšino, po ocenah med 19 in 24 odstotkov prebivalstva Turčije, 23 do 27 odstotkov Iraka, 10 do 16 odstotkov Irana in osem do devet odstotkov prebivalstva Sirije. Točno število je težko določiti zaradi nepriznavanja njihovega obstoja (v Turčiji

---

²⁸ *The Arab Charter on Human Rights*, sprejeta 15. septembra 1994. Dostopna na <http://www.server.law.wits.ac.za/humanrts/instree/ArabCharter.html> (24. avgust 2005).

²⁹ Članice LAD so: Jordanija, Združeni arabski Emirati, Bahrain, Tunizija, Alžirija, Djibouti, Saudska Arabija, Sudan, Sirija, Somalija, Irak, Oman, Palestina, Katar, Komoros, Kuvajt, Libanon, Libija, Egipt, Maroko, Mauritanija in Jemen.

³⁰ *The Cairo Declaration on Human Rights in Islam*, sprejeta 5. avgusta 1990. Dostopna na http://www.humanrights.harvard.edu/documents/regionaldocs/cairo_dec.htm (25. avgust 2005).

³¹ *The Casablanca Declaration of the Arab Human Rights Movement*, sprejeta 25. aprila 1999. Dostopna na http://www.cihrs.org/activities/Conference/Conference1_d.htm (25. avgust 2005).

jih imenujejo 'gorski Turki') in nezanesljivih statistik. (Malanczuk 1991: 115; Human Rights Watch (HRW) 1993)

Predniki Kurdiv, ki so poselili območje Kurdistana že pred več tisoč leti, izhajajo iz več različnih plemen, nekateri iz turških, drugi iz armenskih ali asirskih, najverjetneje pa iz indo-evropskih skupin. Kurdi imajo skupen severozahodni iranski jezikovni izvor, vendar jih ločujeta dva pomembnejša dialekta s posameznimi lokalnimi dialekti. V kurdski družbi so prevladovale in imajo tudi še danes velik pomen plemenske strukture, narodna identiteta pa se je začela pojavljati pri kurdskih intelektualcih v drugi polovici 19. stoletja, vendar so tribalizem ter regionalna in fevdalna vdanost preprečevali njen razvoj. Kurdi tako nikoli niso dosegli enotnosti v svojem boju za neodvisnost proti tuji (turški, iraški ali iranski nadvladi), saj so bili pogosto vpleteni v medsebojne boje. Veliko stoletij je Kurdistan ostal pod turško ali perzijsko nadvlado. Do leta 1639 je prišlo tri četrtine Kurdiv pod otomansko nadvlado, proti kateri so se v 19. stoletju vedno znova upirali. Po porazu otomanskega cesarstva v 1. svetovni vojni je pogodba iz Sèvres leta 1920 predvidevala med drugim tudi nastanek kurdske države. To pogodbo je leta 1923 nadomestila pogodba iz Luzane, ki pa ni več omenjala samostojnega Kurdistana, kar je bila posledica tako angleško-francoskih tajnih dogovorov in tekmovanja pri ponovnem risanju zemljevida Bližnjega Vzhoda kot tudi britanskih interesov nadzorovati z nafto bogata področja. Leta 1925 je Društvo narodov Iraku dodelilo južni Kurdistan, ki je s tem prešel pod britanski mandat, ta pa se je z anglo-iraško pogodbo končal leta 1930. Po državnem udaru leta 1958 proti monarhiji so se odnosi med Kurdi in novo vojaško vlado sprva zaradi nove ustave, ki je omenjala partnerstvo med Arabci in Kurdi v Iraku, zdeli obetajoči. Ker je vlada razvila tesne odnose s kurdsкими plemeni, ki so bili sovražniki kurdskega voditelja mule Mustafa Al Barsana, je prišlo do spora med različnimi kurdsкими skupinami, ki jim je kasneje sledila kurdska vstaja proti vladi stranke Bāath. Leta 1970 je stranka Bāath s Kurdi sklenila mirovni dogovor, ki je predvidel avtonomno regijo Kurdistan. Vendar so se spopadi nadaljevali, ko so Kurdi ovrgli Zakon o avtonomiji na območju Kurdistana iz leta 1974, ki ga je razglasila iraška vlada, češ da ne izpolnjuje mirovnega dogovora. (HRW 2003; Malanczuk 1991: 115 – 117; O'Leary 2002)

Čeprav je (takratna) bagdadska ustava dovoljevala politični pluralizem, so bila prizadevanja Kurdiv za priznanje avtonomije v Iraku (kot tudi Turčiji in Iranu) večkrat

krvavo zadušena, sodelovanje v političnem življenju pa jim je bilo preprečeno. Saddam Hussein, ki je leta 1979 postal predsednik Iraka, je nadaljeval z nasilnim zatiranjem opozicijskih strank, kar je vključevalo tudi napad na Kurde s strupenim plinom. Čeprav je Komisija OZN za človekove pravice za to vedela, je zahodni svet te kršitve človekovih pravic ignoriral, saj ga je Hussein oskrboval z nafto v zameno za sredstva, s katerimi je gradil velik vojaški kompleks. Leta 1980 je Irak napadel Iran, potem ko je v njem fundamentalističen režim leta 1979 prevzel oblast. (Weiss in Collins 2000: 78, 79)

V prvi zalivski vojni je Kurdska demokratična stranka (KDS) pod vodstvom Barsanovih sinov sodelovala z Iranom proti Bagdadu, medtem ko je Irak podpiral iranske Kurde proti Teheranu. Na drugi strani je Patriotska zveza Kurdistan, ki je bila sredi sedemdesetih let ustanovljena kot opozicija KDS, ponudila iraški vladi pomoč proti Iranu in KDS. Po poročilih se je sredi osemdesetih let 150.000 ali več Kurdov borilo z Bagdadom proti Iranu in KDS, ki je ob koncu vojne drago plačala svoje sodelovanje s Teheranom. Leta 1988 je iraška armada z uporabo vseh vrst orožja, ki ga je imela na razpolago, vključno s kemičnim orožjem, neusmiljeno poteptala zavezništvo med Iranom in KDS (Malanczuk 1991: 117; O'Leary 2002). Po ocenah organizacije HRW (1993) je med genocidom (*al-Anfal*)³² v osemdesetih letih 20. stoletja umrlo okoli 100.000 Kurdov, samo 16. marca 1988 jih je bilo v vasi Halabja s strupenim plinom ubitih med 4.000 in 7.000.

3. 1. 2. Potek konflikta in humanitarne intervencije

Irak je 3. avgusta 1990 napadel sosednjo državo Kuvajt in tako sprožil drugo zalivsko vojno. S tem dejanjem je Hussein izgubil podporo zahodnih držav (Weiss in Collins 2000: 79). Na podlagi resolucije VS 678, sprejete 29. novembra 1990, ki je zaradi iraškega nespoštovanja predhodnih resolucij VS v skladu s 7. poglavjem UL dala državam članicam pooblastilo, da uporabijo "vsa potrebna sredstva /.../ za obnovitev mednarodnega miru in varnosti," so zavezniške sile pod vodstvom Združenih držav Amerike (ZDA) 17. januarja 1991 začele z zračno vojno proti iraškim vojaškim silam. Z operacijo Puščavski vihar (*Desert Storm*) je bil Irak premagan in pregnan iz Kuvajta.

---

³² Beseda *al-anfal* ima verski izvor, saj se tako imenuje 8. poglavje Korana in pomeni uničenje.

Poraz iraške vojske konec februarja 1991 in mednarodni pozivi ter pričakovanja, da bo iraško ljudstvo samo odstavilo Husseina, je ponovno vzpodbudilo željo po neodvisnosti med Kurdi. Ameriški pozivi k uporabi proti Husseinu niso pomenili podpore za delitev Iraka oziroma odcepitev Kurdev na severu in šiitov na jugu, saj je bila glede na ameriške interese v celotni regiji celovitost Iraka pomembna kot protiutež predvsem Iranu, prav tako pa bi ustanovitev neodvisnega Kurdistanu ne samo postavila vprašanje glede nadzora pomembnih virov nafte na tem področju, pač pa tudi ogrozila varnost predvsem Turčije (Malanczuk 1991: 117). Poleg tega se zavezniške sile niso odločile za popoln poraz Husseina tudi zaradi nepripravljenosti ZDA, da za nedoločen čas pošlje svoje vojake v državo, kjer divja civilna vojna (Malanczuk 1991: 117, 118). Sledil je splošen upor proti vladi Saddama Husseina na jugu Iraka v prevladujoče šiitskih in na severu Iraka v kurdskih provincah. Kljub porazu v Kuvajtu je do konca marca Iraška republikanska garda, ki se je umaknila iz Kuvajta, z brutalno silo zatrla upor na jugu ter zavzela številna mesta na severu. To je sprožilo beg približno 1,5 milijona iraških Kurdev v gore proti turški meji in v Iran, v enem mesecu pa bi ta številka dosegla skoraj 2,5 milijona (Weiss in Collins 2000: 78). Kurdski voditelji so pozvali Francijo, Saudsko Arabijo, Veliko Britanijo (VB) in ZDA, da naj OZN takoj intervenira. Franciji ni uspelo prepričati VS OZN da bi 2. aprila 1991 sprejel resolucijo za zaščito Kurdev, zaradi nasprotovanja Kitajske, Sovjetske zveze in ZDA, ki so trdile, da bi to predstavljalo precedens za vpletenost VS v notranje zadeve (Malanczuk 1991: 118, 119). Najpogostejša razlaga za premik v ameriški politiki k solidarizmu je po mnenju Vesela (2004: 38) naraščajoče medijsko poročanje o trpljenju Kurdev. Njihov težek položaj in težava, ki so jo predstavljali za sosednje države, je povečala mednarodno zaskrbljenost (Malanczuk 1991: 114). Zveza Nato je 5. aprila iraško vlado obtožila množičnih kršitev človekovih pravic in zahtevala, da iraške oblasti prenehajo z represijo nad kurdskim prebivalstvom. Tudi tedanji avstralski ministrski predsednik je pozval k mednarodni akciji za zaščito Kurdev, tedanji nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher pa je iraško represijo opisal kot genocid in predlagal, da se Saddamu Husseinu sodi za hudodelstva proti človečnosti. (Keesing's Record of World Events v: Malanczuk 1991: 119)

VS OZN je na to odgovoril z resolucijo 688, ki je bila zaradi francoske vztrajnosti sprejeta 5. aprila 1991 z desetimi glasovi za, tremi proti (Kuba, Jemen, Zimbabve) in dvema vzdržanima (Kitajska, Indija). V resoluciji je VS izrazil globoko zaskrbljenost

zaradi “zatiranja iraškega prebivalstva v mnogih delih Iraka, vključno z območji, ki so jih pred kratkim poseljevali Kurdi, kar je vodilo do množičnega vala beguncev proti in čez mednarodne meje ter do čezmejnih vpadov, kar ogroža mednarodni mir in varnost v regiji”. Od Iraka je zahteval, da takoj preneha z zatiranjem, in vztrajal, da se dovoli takojšen dostop mednarodnim humanitarnim organizacijam. Vesel (2004: 38) je izrazil mnenje, da ta resolucija “kaže, da je francosko solidaristično pozicijo zasenčila pluralistična podpora načelu suverenosti držav in neintervencije in strah realistov pred tem, da bodo naslednje žrtve intervencije”, saj ni omenjala uporabe ali avtorizacije vojaške sile v Iraku, poleg tega pa za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ni razglasila situacijo v severnem Iraku, pač pa le njene mednarodne posledice. Nasprotno je DUPI (1999: 65) prepričan, da je bila resolucija, čeprav je VS omenil tudi čezmejne posledice, nedvomno motivirana z obsegom človeškega trpljenja.

Ker Turčija kljub mednarodnim pozivom ni hotela priskrbeti pomoč za stradajoče begunce ob svoji meji z Irakom, so se ZDA, VB in Francija, ki so interpretirale resolucijo VS 688 kot odobritev vojaške sile z omejeno in specifično nalogo humanitarne pomoči, odločile z operacijo *Provide Comfort* pomagati pri humanitarni pomoči v podporo kurdskim beguncem. Njihovo število se je hitro večalo, zaradi bolezni, pomanjkanja hrane in nizkih temperatur pa so množično umirali (Teson 1996: 344, 345). Kot piše Harrington, so kurdski begunci izrazili strah pred vrnitvijo v Irak, ker so se bali za svojo varnost, zato so se vlade trinajstih sodelujočih držav v operaciji *Provide Comfort* odločile, da bodo na severu Iraka ustanovile t. i. varna pribežališča (*safe havens*) z namenom omogočiti varno vrnitev beguncev (Teson 1996: 345). Za razliko od kurdskega voditelja Barzanija, ki je t. i. varna pribežališča pozdravil kot ‘velik humanitaren in političen korak naprej,’ jim iraška vlada ni bila naklonjena, vendar pa na njihovo vzpostavitev ni odgovorila z vojaško silo (Malanczuk 1991: 120).

ZDA so za zaščito Kurdov od iraške vojske zahtevale, da prenehajo z vsemi vojaškimi aktivnostmi severno od 36. vzporednika, ter Irak tudi opozorile, da bodo uporabile silo, če bi se vojska kakorkoli vmešavala v mednarodno podporo Kurdom. S tega območja se je umaknila vsa iraška vojska, nad njim pa je bila 11. aprila 1991 uvedena prepoved poletov (*no-fly zone*) za iraška letala. Sedemnajstega aprila 1991 so se enote ZDA in drugih držav premaknile v severni Irak z namenom vzpostavitve taborišč za zaščito

Kurdov in koordinacije humanitarne oskrbe. (Keesing's Record of World Events v: Malanczuk 1991: 120; O'Leary 2002)

Na varovano območje, veliko približno 10.000 kvadratnih kilometrov, ki ga je po podatkih Frankfurter Allgemeine Zeitunga varovalo več kot 13.000 vojakov iz različnih držav - poleg ZDA, VB in Francije tudi iz Nizozemske, Španije Italije in Avstralije – se je iz gora vrnilo okoli 450.000 kurdskih beguncev, ki so tam dobili hrano in šotore, nekateri pa so se lahko vrnili na svoje domove v sosednjih mestih (Malanczuk 1991: 121). Trinajstega maja 1991 je nadzor nad operacijo prevzel Visoki komisar OZN za begunce (UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees), mednarodne sile pa je v skladu z dogovorom med OZN in iraško vlado zamenjalo 500 uradnikov in lahko oboroženih varnostnih sil OZN.³³ (Teson 1996: 346; DUPI 1999: 91)

Kot je sporočil tiskovni predstavnik ameriške vojske, naj bi zavezniki svoje enote iz Iraka začeli umikati 15. junija 1991, vendar so ameriške enote že 21. junija 1991 prekinile načrtovani umik zaradi odločitve zaveznikov, da za nadaljnjo zagotovitev varnosti kurdskih beguncev na jug Turčije pošljejo enote za hitro posredovanje. Tako je na jugu Turčije ostalo približno 5.000 vojakov iz ZDA, VB, Francije, Italije, Nizozemske in Turčije, da bi intervenirali v Irak, če bi bilo potrebno, odšli pa so 10. oktobra. Kljub temu je v turški bazi Incirlik ostalo nekaj ameriških, britanskih in francoskih letal. (Keesing's Record of World Events; Frankfurter Allgemeine Zeitung v: Malanczuk 1991: 122, 123)

3. 1. 3. Ocena uspešnosti humanitarne intervencije

Humanitarna intervencija v Iraku za zaščito Kurdov je potekala v senci druge zalivske vojne. Vojska Saddama Husseina je po porazu v Kuvajtu krvavo zatrla upor Šiitov na jugu in Kurdov na severu Iraka. Mednarodna skupnost sprva ni bila naklonjena posredovanju v Iraku, da bi jih zaščitila. Koalicijske države, ki so skupaj nastopile proti Iraku in ga pregnale iz Kuvajta, namreč niso hotele žrtvovati svojih vojakov in se

---

³³ Avgusta 1992 je iraška vlada začela nasilno zatirati šiite v južnem Iraku. Tudi tu so ZDA, VB in Francija razglasile območje s prepovedjo preletov, ki ga tako kot na severu nadzorujejo s svojimi letali in vključuje operacije proti iraškim vojaškim letalom, ki kršijo prepoved preletov in proti iraškim protizračnim napadom, ki napadajo vojaška letala zahodnih sil. (DUPI 1999: 91)

zapletati v nov konflikt, ki bi lahko imel za rezultat ozemeljsko delitev Iraka, kar ne bi bilo v interesu mednarodne skupnosti. S stopnjevanjem nasilja nad Kurdi in njihovim množičnim begom pa je postajalo vedno bolj jasno, da bo morala mednarodna skupnost ukrepati, vprašanje pa je ostajalo - kako?

Od stalnih članic VS je bila humanitarni intervenciji najbolj naklonjena Francija. ZDA sprva niso bile pripravljene zagotoviti svojih vojakov, VB pa je bila mnenja, da za intervencijo ni pravne osnove. S tem sta se strinjali tudi Kitajska in Rusija, ki nista hoteli, da bi humanitarna intervencija v Iraku postavila precedens za morebitne humanitarne intervencije v prihodnosti, zato sta ji nasprotovali (Vesel 2004: 37, 38). Kljub temu so se ZDA, VB in Francija zaradi množičnega vala kurdskih beguncev, ki je predstavljal grožnjo varnosti in miru v regiji, odločile za intervencijo in kot opravičilo zanj navedle svojo interpretacijo resolucije VS 688. Kljub temu, da niso dobile odobritve VS, so se odločile za operacijo *Provide Comfort*, ki je zagotovila humanitarno pomoč kurdskim beguncem ter ustanovila varna pribežališča za Kurde, nad katerimi so razglasili prepoved poletov iraških letal, ki jo je nadzoroval Nato. Operacija je bila sicer uspešna, saj je zaustavila iraško nasilje nad Kurdi, vendar so Kurdi tudi znotraj varnih območij ostali zelo ranljivi, še posebej, ko so zavezniki umaknili svoje vojake in je njihovo varnost vse do ameriškega napada na Irak leta 2003 zagotavljal Nato s svojimi letali.

3. 2. Tutsiji v Ruandi

Murray in Wheatley (2003: 214, 215) pišeta, da medtem ko je v Evropi načelo samoodločbe po 1. svetovni vojni v večini primerov pripeljalo do relativno homogenih držav, je imelo v Afriki ob dekolonizaciji zaradi posebnih okoliščin za posledico nastanek množice držav, v katerih ni jasne večine oziroma jih sestavlja več manjšin. Položaj različnih skupin kot so prvobitne manjšine³⁴, etnične skupine, skupnosti, ljudstva in etnične manjšine, ki se morda same niti ne identificirajo kot manjšine, je v veliki meri produkt kolonialne delitve Afrike in risanja mej, ki niti ob dekolonizaciji ni

---

³⁴ Prvobitna ljudstva in manjšina sta sicer dva različna pojma, ki ju obravnavajo različni mednarodnopravni standardi, vendar je meja med njima, kar velja tudi za afriški kontinent, pogostokrat težko določljiva, zato je bil znotraj afriškega konteksta sprejet bolj fleksibilen pristop pri obravnavanju teh skupin, ki se zato pogosto opisujejo kot prvobitne manjšine (Slimane 2003: 3, 6).

upoštevalo dejanskih meja med različnimi etničnimi skupinami, jezikovnimi varijacijami in regionalnimi centri moči. Neodvisne afriške države so ob poskusu graditve nacij (t. i. *nation building*) etnične, jezikovne, verske, kulturne in druge raznolikosti različnih skupin smatrale za razdiralni element in grožnjo narodni enotnosti ter ga kot takega poskušale odpraviti z asimilacijo in nenaravno integracijo teh skupin v eno državo. Večina afriških držav še danes zelo nerada, če sploh, priznava obstoj manjšin znotraj svojih meja ter jih pogosto izključuje iz vseh aspektov javnega življenja, administracije in politike ter onemogoča njihov kulturni, včasih pa tudi dejanski obstoj. (Slimane 2003: 1-2, 5)

Organizacija afriške enotnosti (OAE) je leta 1981 sprejela *Afriško listino o človekovih pravicah in pravicah ljudstev*³⁵ (v nadaljevanju Afriška listina) ki manjšin sicer ne omenja, vendar je v njenem 2. členu zapisano, da ima “/v/sak posameznik /.../ pravico do uživanja pravic in svoboščin, priznanih in zagotovljenih v tej listini, brez kakršnega koli razlikovanja glede na raso, etnično skupino, barvo, spol, jezik, veroizpoved, politično ali katero drugo mnenje, narodni in družbeni izvor, premoženje, rojstvo ali drug status.” Pravica do enakosti je omenjena tudi v 3. členu, v 19. členu pa je govora o zaščiti pred dominacijo in v 22. členu o podpiranju kulturnega razvoja in identitete. Izvrševanje *Afriške listine* nadzoruje Afriška komisija za človekove pravice in pravice ljudstev. Ta je leta 2000 sprejela *Resolucijo o pravicah prvobitnih populacij/skupnosti v Afriki*,³⁶ s katero je ustanovila Delavno skupino strokovnjakov za pravice prvobitnih populacij/skupnosti v Afriki, ki ima mandat da:

- razišče koncept prvobitnih populacij/skupnosti v Afriki,
- preuči implikacijo *Afriške listine* in dobrobit prvobitnih populacij/skupnosti predvsem z ozirom na pravico do enakosti (2. in 3. člen), pravico do dostojanstva (5. člen), zaščito pred prevlado (19. člen), samoodločbo (20. člen) in podpiranje kulturnega razvoja in identitete (člen 22),
- preuči primerna priporočila za nadziranje in zaščito pravic prvobitnih populacij/skupnosti.

---

³⁵ *The African Charter on Human and Peoples' Rights*, sprejeta 27. junija 1981, v veljavi od 21. oktobra 1986. Dostopna na <http://www1.umn.edu/humanrts/instate/z1afchar.htm> (24. avgust 2005).

³⁶ *The Resolution on the Rights of Indigenous Populations/Communities in Africa*, sprejeta 6. novembra 2000. Dostopna na <http://www.iwgia.org/graphics/Synkron-Library/Documents/InternationalProcesses/ACHR/ResolutionsDeclarations/Resolution2000E.htm> (26. avgust 2005).

Leta 1994 je Skupščina voditeljev držav in vlad OAE v *Deklaraciji o kodeksu obnašanja za znotrajafriške odnose*³⁷ v 4. členu pozvala k zaščiti etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete, tudi narodnih manjšin, in k ustvarjanju ugodnih pogojev za podpiranje te identitete. Za razliko od Listine OAE Ustanovna listina AU³⁸ v svoji preambuli izraža svojo odločenost, da bo “podpirala in ščitila človekove pravice in pravice ljudstev” v skladu z Afriško listino (Slimane 2003: 3).

3. 2. 1. Zgodovina Ruande in položaj manjšine pred konfliktom

Predniki današnjih Hutujcev, poljedelskega ljudstva in Tutsijev, ki so živinorejci, so področje Ruande začeli poseljevati okoli leta 2000 pred našim štetjem. Zaradi rodovitne zemlje in rednih padavin je bila regija produktivna in prebivalstvo je raslo, tako da je bila Ruanda leta 1994 najbolj gosto poseljena država v Afriki. Ko se je Ruanda pojavila kot velika država v 18. stoletju, so njeni vladarji svojo moč merili s številom svojih podanikov in svoje bogastvo s številom živine. Poljedelci, ki so bili večji bojevanja in zmožni mobilizirati velike skupine, da so jim sledile, so preko vojaškega sistema prišli do velikega vpliva, še posebej pod vladarjem Rwabugirijem konec 19. stoletja, ko je bila Ruanda na višku svoje moči. Z rastjo moči države se je vladajoča elita vse bolj jasno oblikovala in njeni člani so se začeli smatrati za večvredne od navadnih ljudi. Beseda ‘tutsi’, ki je domnevno sprva opisovala status posameznika tj. osebe, ki ima veliko živine, je postala termin, ki se je nanašal na elitno skupino kot celoto. Po drugi strani pa se je beseda ‘hutu’, ki je sprva pomenila podrejenega ali privrženca bolj pomembni osebi, začela nanašati na množico navadnih ljudi. Identifikacija tutsijevskih pastirjev kot nosilcev moči in hutujskih poljedelcev kot podložnikov je postajala splošna, ko so ob koncu 19. stoletja v Ruando prišli prvi Evropejci. (HRW 1999; Journal of Humanitarian Assistance (JHA) 1996)

Večina ljudi se je poročala znotraj svoje etnične skupine, zato so skozi generacije Tutsiji postajali vedno bolj podobni drugim Tutsijem znotraj njihove etnične skupine – visoki, suhi in z ozkimi obraznimi potezami – in Hutujci vedno bolj podobni drugim Hutujcem znotraj njihove etnične skupine – nižji, močnejši in s širšimi obraznimi potezami.

---

³⁷ *The Declaration on a Code of Conduct for Inter-African Relations*, 13.-15. junij 1994. Dostopna na <http://www1.umn.edu/humanrts/africa/INTAFN.htm> (26. avgust 2005).

³⁸ OAE se je 8. julija 2002 preoblikovala in preimenovala v Afriško Unijo (AU).

Čeprav to ni bila ustaljena navada, so se Tutsiji in Hutujci poročali tudi med seboj, vendar je bilo proti koncu 19. in začetku 20. stoletja, ko se je razlika med tutsijevsko elito in Hutujci povečala, tega vedno manj. Po revoluciji leta 1959, ko so Tutsiji izgubili oblast, je bilo mešanih zakonov ponovno več, s tem pa je postalo vedno težje ugotavljanje pripadnosti na podlagi izgleda posameznikov. Med genocidom so bili tako nekateri Hutujci ubiti, ker so izgledali kot Tutsiji. (HRW 1999; JHA 1996)

Ljudstvo Tva, ki se jasno razlikuje od Hutujcev in Tutsijev, je pred genocidom s približno enim odstotkom tvorilo najmanjši del populacije Ruande. Tako Nemci, ki so leta 1890 z vključitvijo Ruande v Nemško Vzhodno Afriko ustanovili kolonialno administracijo, in Belgijci, ki so jih zamenjali, ko je po koncu 1. svetovne vojne zveza Ruanda-Urundi prišla pod belgijski nadzor, so smatrali Tutsije za večvredne od Hutujcev in te za večvredne od ljudstvu Tva, tako kot so sebe smatrali za večvredne od njih vseh. Zato so Tutsije določali za funkcionarje in odstranjevali Hutujce z mest oblasti kot tudi višjega izobraževanja. S tem so vsilili tutsijski monopol nad javnim življenjem ne samo v 20-tih in 30-tih letih 20. stoletja, pač pa tudi za naslednjo generacijo in pripravili prizorišče za nadaljnje konflikte, saj so se Tutsiji povsem strinjali s prepričanjem o svoji nadvladi nad Hutujci in ljudstvom Tva. Pojavil pa se je problem identifikacije Tutsijev, zato so se Belgijci odločili, da se vsi Ruandčani registrirajo in enkrat za vselej določijo svojo pripadnost skupini. Tako bi bili vsi že ob rojstvu registrirani kot Tutsiji, Hutujci ali Tva. Sistem je začel delovati v 30. letih 20. stoletja, ko se je okoli 15 odstotkov prebivalcev razglasilo za Tutsije, 84 odstotkov za Hutujce in en odstotek za Tva. Odrasli Ruandčani so nato morali nositi identifikacijske izkaznice, na katerih je bila zapisana njihova pripadnost etnični skupini, kar je otežilo zamenjavo skupine. (JHA 1996; HRW 1999)

Ruanda je leta 1946 prišla pod skrbništvo OZN. Belgijski kolonizatorji so v 50. letih () zamenjali stran in začeli zamenjevati tutsijske voditelje s hutujskimi (Fein 2000: 51). Leta 1959 je po nenadni smrti kralja Mutara Rudahigwa, ki ga je nasledil njegov polbrat Kigeri Ndahindurwa, zaveznik Tutsijev, izbruhnul upor Hutujcev, posledica katerega je bilo preganjanje Tutsijejev. Ti so zato začeli množično bežati iz Ruande v sosednje države Ugando, Tanzanijo, Zair in Burundi. Zaradi bega Tutsijev in različnih pobojev, ki so sledili v naslednjih desetletjih, se je njihov odstotek v Ruandi zmanjšal s 17,5 odstotkov leta 1952 na le 8,4 odstotkov v letu 1991. Na volitvah leta 1961 se je večina

Ruandčanov odločila za ukinitve kraljevine in s tem za republiko. Leta 1960 je Ruanda dobila avtonomijo, 1. julija 1962 pa je postala neodvisna in suverena država. (HRW 1999; JHA 1996)

V Ruandi je med leti 1962 in 1991 vladala vojaška diktatura. Leta 1973 je Ruanda postala enostrankarska država, potem ko je na oblast z nekrvavim državnim udarom prišel predsednik in nekdanji general Juvénal Habyarimana z obljubo, da bo obnovil red in narodno enotnost (HRW 1999; Fein 2000: 52). Prunier (Fein 2000: 52) omenja, da je poslabšanje ekonomskega in socialnega položaja v Ruandi sredi osemdesetih let 20. stoletja, ki se je nadaljevalo tudi v devetdesetih letih, vodilo do vse večje tekmovalnosti med elitami za tujo pomoč kot tudi do splošne obupanosti glede prihodnosti. Leta 1990 je Ruanda napadla opozicijska Domoljubna fronta Ruande (RPF – Rwandan Patriotic Front), vojaška in politična skupina, ki so jo vodili tutsijevski izgnanci in njihovi otroci. Njen cilj je bil vrniti izgnane državljane v Ruando in ustanoviti narodno vlado, osnovano na delitvi oblasti med obe največji etnični skupini (Ludlow 1999). Francija, Belgija in Zair so poslale svoje enote, da bi pomagale vladi Ruande (Fein 2000: 52). Prunier (Fein 2000: 52) je kot razlog za francosko podporo ruandskemu diktatorju navedel prepričanje Pariza, da je invazija RPF del širše anglosaksonske zarote proti frankofonom. Ta brezpogojna podpora je imela za posledico prepričanje hutujskih voditeljev, da ne glede na to, kaj zgrešijo, bodo še vedno imeli francosko podporo.

Predsednik je zaradi notranje krize za leto 1991 obljubil večstrankarske demokratične volitve in konec etničnih identifikacijskih izkaznic. Tako vojna kot ekonomska kriza sta spodbudili opozicijske stranke, da so se sestale z RPF, kar je vodilo do pogajanj v Aruši. Sporazum iz Aruše, ki je bil sklenjen avgusta 1993, je predvideval vrnitev tutsijevskih beguncev in delitev oblasti z njimi v prehodni vladi pred volitvami. Med leti 1990 in 1993 so vladni uradniki kot odgovor na zmage RPF, lažne obtožbe o lokalnih tutsijevskih vstajah in načrtih pobojev ter dogovor iz Aruše organizirali protitutsijevske poboje. Marca in avgusta leta 1993 je *Interhamwe*, hutujsko mladinsko gibanje vladne stranke, organiziralo poboje Tutsijev. (Fein 2000: 52, 53)

Zaradi popuščanja vlade pri pogajanjih v Aruši so se nekdanji privrženci predsednika obrnili proti njemu. Ko je bil dogovor iz Aruše 4. avgusta leta 1993 sklenjen, je RPF spoštovala premirje in OZN se je strinjala, da pošlje vojaško opazovalno misijo za

ohranjanje miru. Resolucija VS 872, sprejeta 5. oktobra leta 1993, je vzpostavila Misijo OZN za Ruando (UNAMIR – United Nations Assistance Mission for Rwanda), ki je tja prispela oktobra istega leta. Njena naloga je bila vzpostaviti varno okolje za prehodno vlado in načrtovane volitve, nadzorovanje spoštovanja sporazuma iz Aruše in koordiniranje humanitarne aktivnosti (Ludlow 1999). Vendar je predsednik zavlačeval z uresničitvijo dogovora, ki ni bil tako nikoli izpolnjen. General Romeo Dallaire, poveljnik UNAMIR-ja, je na začetku decembra leta 1993 prejel opozorila, da se pripravlja poboj okoli 800.000 Tutsijev in zmernih Hutujcev. To je 11. januarja leta 1994 sporočil na sedež OZN in zaprosil za dovoljenje za racije skrivališč orožja, kar pa je takratni Podsekretar za operacije za ohranjanje miru Kofi Annan zavrnil, češ da to ne spada v okvir mandata za ohranjanje miru (Fein 2000: 54 - 56). Nedejavnost čet OZN je po besedah Alison des Forges spodbudila napadalce k nadaljevanju večje operacije (Weiss in Collins 2000: 102).

3. 2. 2. Potek konflikta in humanitarne intervencije

Ko se je 6. aprila 1994, dan potem, ko je VS podaljšal mandat UNAMIR-ju, predsednik Habyarimana skupaj s predsednikom Burundija vračal s srečanja afriških šefov držav v Dar Es Salaamu, je bilo njuno letalo ob približevanju letališču v glavnem mestu Ruande Kigaliju sestreljeno. Čeprav storilcev nikoli niso odkrili, je splošno mnenje, da so za sestrelitvijo stali ekstremistični Hutujci, ki pa so okrivili manjšinske Tutsije. To je sprožilo genocid nad Tutsiji in zmernimi Hutujci. Takoj po smrti predsednika je *Radio Television Libre des Mille Collines*, ki ga je nadzorovala vlada, začel pozivati k maščevanju nad Tutsiji. Ruandske oborožene sile in *interahamwe* so vzpostavili cestne blokade ter hodili od hiše do hiše in pobijali tutsijske in zmerne hutujске politike, pokoli pa so se hitro razširili tudi na podeželje. Naslednji dan, 7. aprila, so ubili tudi ministrsko predsednico Agathe Uwilingiyimana, zmerno Hutujko, in tri belgijske mirovnike UNAMIR-ja. Preostalih mirovniki so v skladu z mandatom UNAMIR-ja, ki jim ni dovoljeval vpletanje v spopade po nepotrebnem, odložili svoje orožje. Napadalci so jih sprva mučili nato pa ubili ter razkosali. Enote UNAMIR-ja so se umaknile v poslopje OZN, po teh dogodkih pa je Belgija 14. aprila umaknila svojih 450 vojakov, ki so oblikovali jedro UNAMIR-ja. RPF je hitro odgovorila s ponovnim začetkom mirujoče državljanske vojne proti ruandski vladi (Teson 1996: 362). V

oseminštiridesetih urah po smrti ruandskega predsednika je po ocenah v Tanzanijo zbežalo 250.000 beguncev, v naslednjih nekaj tednih pa še dodatnih 500.000 beguncev (Weiss in Collins 2000: 102).

Med 9. in 10. aprilom sta Francija in Belgija v Ruando poslali svoje enote, da bi rešile francoske ter belgijske državljane, ob tem pa ni bil rešen niti eden Ruandčan (The triumph of evil: 100 days of slaughter 1999). Weiss in Collins (2000: 101) pišeta, da je Češka republika, ki je bila takrat nestalna članica VS, prosila njegove stalne članice, da naj razglasijo dogajanje v Ruandi za genocid. To bi v skladu s Konvencijo o genocidu mednarodno skupnost obvezalo, da nanj odgovoriti, vendar je ameriško ministrstvo za zunanje zadeve svojim uradnikom naročilo, naj se uporabi tega termina izogibajo. Tako je VS določil, da v Ruandi genocida ni, pač pa le 'osamljena dejanja genocida'. Enaindvajsetega aprila je VS OZN z resolucijo 912 glasoval za umik večine enot UNAMIR-ja, ki so se tako zmanjšale z 2.500 na le 270 mirovnikov. Ta resolucija je po prepričanju Weissa in Collinsa (2000: 103) "/z/a tiste, ki so ubijali /.../, demonstrirala popolno pomanjkanje mednarodne odločnosti in zato pomenila zeleno luč za nadaljevanje genocida". Ameriški predsednik Bill Clinton je 3. maja podpisal *Presidential Decision Directive 25*, načrt po katerem bi ZDA omejile svojo vojaško vpletenost v mednarodne operacije za ohranjanje miru, razen če bi bilo izpolnjenih sedemnajst strogih pogojev, med drugim vpliv na ameriške interese in sprejemljivo tveganje, s čimer naj bi se izognili intervencijam, kot je bila tista v Somaliji (Weiss in Collins 2000: 103).

Na začetku maja, ko ubijanje ni pojenjalo, je VS začel razpravljati o tem, da bi v Ruando poslal približno 5.500 afriških vojakov sil OZN. VS se je 13. maja pripravljala na glasovanje o resoluciji, ki bi ponovno poslala UNAMIR v Ruando, vendar je Madeline Albright, takratna ameriška zunanja ministrica, glasovanje za štiri dni zadržala. V resoluciji 918 17. maja je VS strogo obsodil nasilje in še posebej številne nekaznovane pokole civilistov, ki imajo za posledico "humanitarno krizo velikanskih razsežnosti" ter izrazil svojo zaskrbljenost zaradi "sistematičnih, splošnih in ostudnih kršitev mednarodnega humanitarnega prava v Ruandi kot tudi drugih kršitev pravic do življenja in lastnine". Ob tem je opozoril, da je ubijanje članov etnične skupine z namenom uničiti takšno skupino v celoti ali deloma zločin, kazniv po mednarodnem pravu. Vznemirjen zaradi obsega človeškega trpljenja, ki ga je povzročil konflikt, je

določil, da situacija v Ruandi pomeni grožnjo mednarodnemu miru in varnosti v regiji in v skladu s 7. poglavjem UL vpeljal embargo na orožje proti Ruandi. Prav tako so se članice VS odločile, da razširijo mandat UNAMIR-ja, ki naj bi pripomogel k varnosti in zaščiti razseljenih oseb, beguncev in ogroženih civilistov tudi z ustanovitvijo varnih humanitarnih območij, ter varoval razdelitev humanitarne pomoči in humanitarnih operacij, pri tem pa se lahko zgodi, da bo UNAMIR morda moral uporabiti silo v samoobrambi. VS je odobril povečanje sil UNAMIR-ja na 5.500 vojakov, vendar je bil njihov odhod v Ruando zaradi spora glede plačila stroškov in opreme odložen, Američani pa tudi niso želeli poslati svojih vojakov dokler so se spopadi nadaljevali. (Teson 1996: 364)

V poročilu 640 Varnostnemu svetu OZN 31. maja o situaciji v Ruandi (1994: 2) je takratni generalni sekretar Boutros-Boutros Ghali zapisal, da je bilo ubitih med 250.000 do 500.000 od okoli sedem milijonov Ruandčanov.³⁹ Prav tako je v tem poročilu zapisal, da je malo dvoma o tem, da ta pobijanja predstavljajo genocid, ter da je nesprejemljivo, da se po skoraj dveh mesecih pobijanje še vedno nadaljuje (1994: 11). V pismu 728 Varnostnemu svetu OZN 20. junija 1994 je generalni sekretar OZN Ghali (1994: 4) zapisal, da “je jasno, da z neuspehom držav članic, da takoj priskrbijo potrebna sredstva za implementacijo njegovega mandata, UNAMIR še tri mesece ne bo mogel popolnoma prevzeti svoje naloge” ter da naj zato, ker se medtem situacija v Ruandi še naprej slabša in se ubijanje nedolžnih civilistov nadaljuje, VS razmisli o ponudbi Francije, da se s pooblastilom VS loti večnacionalne operacije z drugimi državami članicami v skladu s 7. poglavjem UL za zagotovitev varnosti in zaščite razseljenih oseb in ogroženih civilistov (Ghali 1994: 4).

VS je 22. junija 1994 v resoluciji 929 z 10 glasovi za, nobenim glasom proti in petimi vzdržanimi članicami odobril predlog Francije za intervencijo v Ruandi dokler UNAMIR ne prevzame svoje naloge. Resolucija 929 je poudarila “strogo humanitarni karakter operacije, ki bo potekala na nepristranski in nevtralen način” ter dala v skladu s 7. poglavjem UL dovoljenje, da se uporabijo “vsa potrebna sredstva, da se doseže humanitarne cilje” in zaščiti civiliste v državljanski vojni. Vojaško intervencijo je nato

---

³⁹ Po ocenah Ghalija (1994: 2, 3) v tem istem poročilu je to približno tako, kot če bi bilo v Franciji ubitih med dvema in štirimi milijoni, v Bangladešu med štirimi in osmimi milijoni, med pet in 10 milijoni v Braziliji ali v ZDA med devet in 18 milijonov ljudi.

izvedla Francija, ki je v Ruando in sosednji Zair poslala 2.500 svojih vojakov, ki naj bi vzpostavili varna pribežališča blizu meje. Francoske enote so v operaciji, ki so jo poimenovali *Operation Turquoise*, pomagale pri razdelitvi humanitarne pomoči in so nadzorovale podeželje s tanki in oboroženimi vozili. Francoske enote so stale ob strani, ko je 4. julija RPF prevzela nadzor nad Kigalijem, ter v naslednjih dneh nad preostalimi večjimi ruandskimi mesti. V pismu 924 VS OZN je generalni sekretar Ghali (1994: 1) zapisal, da je 18. julija RPF razglasila enostransko premirje in končala državljansko vojno, 19. julija pa je oblikovala vlado narodne enotnosti v Kigaliju. Francoske enote so se iz Ruande umaknile po dveh mesecih, do avgusta 1994 pa jih je zamenjalo nekaj tisoč modrih čelad iz Etiopije, Gane in Zimbabveja (Teson 1996: 365). Ocene o številu mrtvih med genocidom v Ruandi se gibljejo med pol milijona in milijonom ljudi. Po podatkih ruandske vlade je bilo v stotih dneh ubitih 937.000 moških, žensk in otrok (UN News Centre 2005), od tega večina z mačetami in sekirami.

3. 2. 3. Ocena uspešnosti humanitarne intervencije

V primeru Ruande je pravzaprav težko reči, da je do humanitarne intervencije sploh prišlo. Mednarodna skupnost je bila od vsega začetka relativno nezainteresirana, vendar pa bi lahko z večjo odločnostjo in angažiranostjo predvsem v povezavi z mirovnim sporazumom iz Aruše v veliki meri prispevala k temu, da do genocida v začetku aprila leta 1994 sploh ne bi prišlo. Opozorilnih znakov, da bo prišlo do genocida nad Tutsiji je bilo predvsem med leti 1990 in 1993 in tudi tik pred izbruhom aprila 1994 dovolj, vendar jih je mednarodna skupnost spregledala oziroma ignorirala. Helen Fein (2000: 53, 54) med najpomembnejše korake, ki bi lahko preprečili genocid, šteje drugačno politiko Francije, ki je bila največja donatorica ruandske vlade in je kljub krutemu ravnanju s tutsijevsko manjšino in zmernimi Hutujci brezpogojno podpirala njenega diktatorja tudi potem, ko se je genocid začel, njena vojska pa je skrbela za protivstajo, zaradi česar je Francija po mnenju nekaterih sokriva genocida nad Tutsiji. Poleg tega bi morali dobavitelji orožja prekinili dobavo in vojaško pomoč in vključiti spoštovanje človekovih pravic v pogoje za pomoč ter zahtevati, da se identifikacijske etnične izkaznice zamenjajo.

Ko danes gledamo nazaj na genocid nad Tutsiji, ki je tako silovito izbruhnil 6. aprila 1994, predvsem pa na odgovor mednarodne skupnosti nanj, se zdi neverjetno, da se je ta, čeprav je bilo v povprečju na dan ubitih skoraj 10.000 ljudi, tako krčevito izogibala termina genocid ter s tem odgovornosti, da v skladu z 8. členom Konvencije o genocidu ukrepa. VS je po poboju desetih vojakov UNAMIR-ja in umiku belgijskih vojakov sklenil, da zmanjša število vojakov, namesto da bi okrepil svojo prisotnost v državi in poskušal zaustaviti krvave dogodke. To je izvajalcem genocida sporočilo, da lahko neovirano nadaljujejo s svojim početjem. Amerika je bila zaradi svoje nove politike, ki jo je na začetku maja predstavil takratni predsednik Clinton in na katero so med drugim vplivali tudi dogodki v Somaliji leto poprej odločena, da ne stori nič. Za to se je nekaj let kasneje na svojem obisku v Ruandi v svojem govoru predsednik Clinton Ruandčanom tudi opravičil.

Ker je genocid nad Tutsiji in zmernimi Hutujci še vedno potekal z nezmanjšano silovitostjo, je VS po več kot enem mesecu od začetka nasilja le začel razmišljati o ukrepih za njegovo zaustavitev. Zaradi spora glede plačila stroškov in opreme je VS sprejel predlog Francije, da v Ruando pošlje svoje vojake. Ko je z odobritvijo VS Francija junija 1994 le intervenirala, so nekateri menili, da ni nepristranska. Intervenirala naj bi pravzaprav zato, da bi omogočila svojim zaveznikom Hutujcem, storilcem genocida, pobeg v sosednje države, operacija *Turquoise* pa jim je poleg zaščite omogočila tudi vodenje radijske postaje, ki je še naprej oddajala spodbude za pobijanje Tutsijev (Fein 2000: 57; Weiss in Collins 2000: 103). Teson (1996: 365) po drugi strani kot dokaz francoske nepristranskost v intervenciji navaja dejstvo, da so francoske enote stale ob strani, ko je RPF prevzela nadzor nad glavnim mestom Kigalijem in drugimi večjimi mesti, kot njeno relativno nezainteresiranost pa hiter umik iz Ruande po dveh mesecih. Kakršen koli že je bil razlog za francosko humanitarno intervencijo, pa je dejstvo, da je rešila mnogo življenj, saj bi se genocid brez tega še naprej nadaljeval. Vprašanje pa je tudi, ali bi se napredovanje RPF končalo z oblikovanjem vlade narodne enotnosti ali pa bi brez mednarodne prisotnosti vodilo v nadaljevanje državljanske vojne. Kljub temu so posledice genocida po več kot desetih letih še vedno močno prisotne v Ruandi kot tudi v okoliških državah, kjer se spopadi med Tutsiji in Hutujci še vedno nadaljujejo, zato težko rečemo, da je humanitarna intervencija, ko je do nje le prišlo, popolnoma uspešna.

Mednarodna skupnost je manjšino v Ruandi, ki je postala žrtev genocida, popolnoma pustila na cedilu. Tokrat njen izgovor ni bil, da gre za zadevo, ki spada pod notranjo pristojnost suverene države, pač pa je preprosto zanikala resnost situacije in jo označevala kot “plemensko ubijanje”, “etničen konflikt”, “kaos” in “propadla država” (Fein 2000: 57) da bi se izognila posredovanju. Tako se lahko strinjamo z mnogimi predvsem v Afriki, ki so mnenja, da je Afrika pozabljena celina, kjer velesile nimajo svojih velikih interesov, z izjemo Francije, ki pa je svoje interese delila z vladajočo elito, ki je genocid spodbujala in pomagala pri njegovem izvajanju. Da bi se kaznovalo odgovorne, je bilo z resolucijo VS 955 leta 1994 ustanovljeno Mednarodno sodišče za Ruando, ki ima sedež v Arushi v Tanzaniji in je že izreklo prve obsodbe nekaterim visokim predstavnikom nekdanje hutujske vlade.

3. 3. Albanci na Kosovu

Sistem varovanja manjšin je v primerjavi z arabskim in afriškim kontinentom v Evropi najbolj razvit, predvsem v okviru Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi⁴⁰ (OVSE) in Sveta Evrope (SE), ki obravnavata manjšinsko problematiko na različne načine, OVSE iz političnega in varnostnega zornega kota, SE⁴¹ pa predvsem iz kulturnega zornega kota (Komac 2002: 101, 102). SE je leta 1992 sprejel *Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih*,⁴² dve leti kasneje pa je v okviru SE nastala *Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin*,⁴³ ki je prva multilateralna pogodba o zaščiti narodnih manjšin in predstavlja programski dokument, ki se uresničuje z nacionalno zakonodajo.⁴⁴ Leta 1999 je SE ustanovil institucijo Komisarja za človekove pravice, ki je zadolžen predvsem za promocijske (t. i. *confidence-building*) naloge.

---

⁴⁰ OVSE se je leta 1994 preoblikovala iz Konference za varnost in sodelovanje v Evropi.

⁴¹ Temeljni dokument SE s področja človekovih pravic je Evropska konvencija za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin z dodatnimi protokoli iz leta 1950, ki omenja manjšine le v 14. členu in tako kot njen Protokol št. 12 vsebuje prepoved diskriminacije. Evropsko sodišče za človekove pravice s sedežem v Strassbourgu lahko presoja o tem, ali države izpolnjujejo svoje obveznosti iz Evropske konvencije (Pamphlet No. 7: 7).

⁴² *The European Charter for Regional or Minority Languages*, sprejeta 5. novembra 1992, velja od 1. marca 1998. Dostopna na <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/148.htm> (28. julij 2005)

⁴³ *The Framework Convention for the Protection of National Minorities*, sprejeta leta 1995, v veljavo je stopila 1. februarja 1998. Dostopna na <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/157.htm> (28. julij 2005)

⁴⁴ Okvirna konvencija ne vsebuje definicije pojma narodne manjšine, zato je vsaki članici podpisnici prepuščeno, da določi skupine, ki jih bo obravnavala kot narodne manjšine. (Komac 1999: 12)

Parlamentarna skupščina SE pa je leta 1993 izdala *Priporočilo 1201 o dodatnem protokolu o pravicah narodnih manjšin k Evropski konvenciji za človekove pravice*⁴⁵ v katerem je v 11. členu med drugim zapisano, da imajo osebe, ki pripadajo narodni manjšini, ki je znotraj regije v številčni večini, pravico do avtonomije ali posebnega statusa, ki ustreza njihovi specifični zgodovinski ali ozemeljski situaciji.

OVSE je leta 1992 na srečanju v Helsinkih oblikovala institucijo Visokega komisarja za narodne manjšine. Njegova temeljna naloga je, da z “zgodnjim opozarjanjem” (*early warning*) in “zgodnjo akcijo” (*early action*) prepreči, da bi se situacije, ki zadevajo narodne manjšine, razvile v konflikte, ki bi ogrozili mir, stabilnost ali odnose med državami članicami.⁴⁶

3. 3. 1. Zgodovina Kosova in položaj manjšine pred konfliktom

Položaj etničnih Albancev na Kosovu, pokrajini na jugu Srbije s približno 1,9 milijona prebivalcev, je zanimiv, saj danes z okoli 90 odstotki (Weiss in Collins 2000: 94) predstavljajo večino prebivalstva na Kosovu, vendar pa v celotni Srbiji s približno 14 odstotki tvorijo manjšino. Zgodovina etničnih konfliktov in nasilja na Kosovem predvsem med Srbi in Albanci - oboji smatrajo Kosovo za svoje - je dolga več stoletij in igra pomembno vlogo tudi danes, saj jo nacionalisti obeh skupin izrabljajo za podpihovanje sovraštva in za mobilizacijo prebivalstva. Eden najpomembnejših zgodovinskih dogodkov za oboje predstavlja bitka na Kosovem polju, ki so jo leta 1389 Srbi izgubili proti Otomanom. Takrat so Kosovo postopoma zavzeli Turki in ga priključili k turškemu cesarstvu. V tem času so začeli Kosovo zapuščati Srbi, naseljevali pa so se Albanci. Leta 1913 je bilo Kosovo znova priključeno Srbiji. Po 2. svetovni vojni je jugoslovanska ustava definirala etnične Albance v Jugoslaviji kot narodnost in ne kot narod, čeprav so predstavljali tretjo največjo etnično skupino v državi (HRW

---

⁴⁵ Recommendation 1201 on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights, sprejet 1. februarja 1993. Dostopno na <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta93/erec1201.htm> (28. julij 2005).

⁴⁶ V okviru OVSE določila o manjšinah vsebuje tudi Sklepna listina Konference za varnost in sodelovanje v Evropi, ki pomeni začetek t. i. helsinškega procesa, osnovanega na večdimenzionalnem pristopu k mednarodnemu miru in varnosti, in zaključni dokumenti srečanj, ki so sledila (zaključni dokument madridskega srečanja leta 1983, zasedanja na Dunaju (1986-89), dokument kopenhagenskega srečanja o človeški dimenziji iz leta 1990). Ob koncu hladne vojne je prišlo leta 1990 do srečanja, posvečenega novonastalim razmeram, ki je potekalo v Parizu, in tako je nastala Pariška listina za novo Evropo, ki ji je sledilo poročilo s srečanja strokovnjakov v Ženevi naslednje leto.

2001; Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo (IICK – Independent International Commission on Kosovo) 2000).⁴⁷ Revščina in slaba razvitost na Kosovu, najrevnejši regiji v Jugoslaviji, je prispevala k etničnim problemom, ki pa so bili pod komunističnim režimom potlačeni. Z namenom omejevanja moči Srbije in pomiritve etničnih napetosti med različnimi narodi v državi je Josip Broz Tito z ustavo leta 1974 podelil dvema regijama v Srbiji - Kosovu in Vojvodini – avtonomijo. Tako je Kosovo dobilo svoje predstavnike v federativnem predsedstvu, svojo centralno banko, policijo, regionalni parlament in vlado.⁴⁸ Etnični Albanci, ki so leta 1971 predstavljali okoli 74 odstotkov (HRW 2001) kosovskega prebivalstva, so zavzeli večino ključnih položajev in nadzirali šolski in pravni sistem ter policijo, čeprav pod nadzorom Tita in komunistične stranke. Avtonomije Kosova srbska politična elita ni nikoli sprejela, ker jo je smatrala za grožnjo srbskim interesom in suverenosti. (HRW 2001; Tim Judah v: Vesel 2004: 41)

Po Titovi smrti leta 1980 Jugoslavija ni imela očitnega naslednika. V osemdesetih letih 20. stoletja so se napetosti med etničnimi Albanci in Srbi začele stopnjevati, med drugim so se Srbi kot tudi druge manjšine (Turki in Romi) na Kosovu pritoževali, da jih poskušajo etnični Albanci z nadlegovanjem in diskriminacijo ter tudi nasiljem prisiliti, da bi zapustili pokrajino, hkrati pa se je predvsem zaradi velikega števila rojstev povečevala populacija etničnih Albancev (HRW 2001).⁴⁹ Srbi in Črnogorci so se počutili vedno bolj ogrožene in so začeli tudi javno protestirati zaradi svojega slabega položaja, srbski intelektualci pa so začeli javno razpravljati o “genocidu” nad Srbi na Kosovu (IICK 2000). To je izkoristil Slobodan Milošević, ki je s taktiko oživljanja etnonacionalizma prišel do oblasti. Leta 1989 je Srbija pod vodstvom Miloševića razveljavila avtonomni položaj Kosova in si ga neposredno podredila. Leta 1990 je Srbija sprejela številne ukrepe, ki naj bi spremenili etnično sestavo Kosova, kot so omejitve prodaje lastnine etničnim Albancem, spodbude Srbom in Črnogorcem, da se vrnejo na Kosovo, načrtovanje družin etničnim Albancem ter vzpodbude, da naj si delo

---

⁴⁷ Etnični Albanci na Kosovu tako kot Madžari v Vojvodini niso bili priznani kot narod domnevno zato, ker sta imela njihova naroda domovini drugje (prvi v Albaniji in drugi na Madžarskem) (IICK 2000).

⁴⁸ Najpomembnejša razlika med avtonomno pokrajino in republiko v Jugoslaviji je bila v tem, da pokrajina za razliko od republike ni bila nosilka jugoslovanske suverenosti in tako ni imela pravico do odcepitve od Jugoslavije (IICK 2000).

⁴⁹ Med leti 1961 in 1981 se je delež etničnih Albancev v populaciji Kosova povečal z 67 odstotkov na 78 odstotkov, v istem obdobju pa naj bi to pokrajino zapustilo okoli 100.000 Srbov in Črnogorcev (IICK 2000).

iščejo drugod po Jugoslaviji (IICK 2000)⁵⁰. Srbija je vztrajala, da je njena vojaška prisotnost na Kosovu tako kot pravni ukrepi potrebna zaradi zaščite manjšin (predvsem Srbov in Črnogorcev) in zaradi obvladovanja albanskega secesionističnega gibanja (HRW 2001). Kosovski parlament je bil julija 1990 razpuščen, etnični Albanci pa so bili izključeni iz državne birokracije in industrije v državni lasti, zdravniki in učitelji albanske narodnosti pa so bili odstranjeni s svojih položajev v državnih zdravstvenih ustanovah in šolah (Weiss in Collins 2000: 94). Albanci na Kosovu so odgovorili z bojkotiranjem srbske oblasti in vzpostavitev svoje vzporedne civilne družbe, neuradne vlade ter zdravstvenih in šolskih institucij (Grizold 2000: 237; Weiss in Collins 2000: 94).

Ob razpadu Jugoslavije v začetku devetdesetih let 20. stoletja je tudi nacionalno gibanje na Kosovu želelo neodvisnost. Septembra leta 1991 je na Kosovu potekal neuradni referendum, na katerem so etnični Albanci množično glasovali za neodvisnost od Jugoslavije, ki pa tega rezultata ni priznala (HRW 2001; IICK 2000). Stranka Demokratična zveza Kosova (DZK) in njen vodja Ibrahim Rugova so, kot piše Grizold (2000: 237), svojo politiko od leta 1996 utemeljevali na nenasilju oziroma nenasilnem uresničevanju strateškega cilja odcepitve, podpori političnim spremembam v Albaniji in na internacionalizaciji kosovskega problema. Manjšina kosovskih Albancev je bila z nenasilnim pristopom razočarana in je leta 1993 ustanovila Kosovsko osvobodilno vojsko (KOV) (Weiss in Collins 2000: 94). Leta 1995 je bil podpisan daytonski sporazum, ki je končal vojno v Bosni. Večina kosovskih Albancev je pričakovala, da bo ta sporazum uredil tudi njihov položaj na Kosovu, vendar pa v sporazumu Kosovo ni bilo niti omenjeno. K razkolu v albanskem nacionalnem gibanju na Kosovu so poleg daytonskega sporazuma bistveno prispevali tudi implozija v Albaniji, ki je prinesla anarhijo, nasilje in novo politično sestavo, ter srbsko nasilje in zatiranje v pokrajini (Grizold 2000: 237). DZK je še naprej zagovarjala nenasilje, naraščati pa je začela priljubljenost KOV, ki je začela odkrito zagovarjati uporabo nasilja za uresničenje svojih ciljev, saj so mnogi na Kosovu verjeli, da jih je mednarodna skupnost v Daytonu izdala (Weiss in Collins 2000: 94; Vesel 2004: 42).

---

⁵⁰ V naslednjih sedmih letih je zaradi ekonomske in družbene marginalizacije Kosovo zapustilo okoli 350.000 etničnih Albancev, na Kosovo pa so, pogosto tudi proti njihovi volji, leta 1996 naselili 16.000 srbskih beguncev iz Hrvaške ter Bosne (HRW 2001).

3. 3. 2. Potek konflikta in humanitarne intervencije

Konflikt med Srbi in etničnimi Albanci je dosegel višek konec devetdesetih let 20. stoletja, ko se je februarja leta 1998 začela vojna med srbskimi silami in KOV, ki je postala pomemben vojaški faktor, potem ko ji je propad Albanije leta 1997 omogočil tihotapljenje velikih količin orožja (Tim Judah v: Vesel 2004: 42). Mednarodna skupnost je nasilje na Kosovu obsodila in napade KOV označila kot "teroristične akcije" ter poudarila spoštovanje ozemeljske celovitosti Zvezne Republike Jugoslavije (ZRJ). Konec februarja in na začetku marca 1998 so srbske sile napadle nekaj vasi na Kosovu in pri tem pobijale tako člane KOV kot tudi nedolžne civiliste, vendar je srbska policija trdila, da je zgolj preganjala teroriste.⁵¹ Po teh napadih se je med kosovskimi Albanci priljubljenost KOV še povečala, saj so mnogi začeli verjeti, da je oborožen upor edini način obrambe, ter so smatrali KOV za osvobodilno gibanje. V naslednjih mesecih so sledili različni diplomatski poskusi za rešitev konflikta tako kontaktne skupine za nekdanjo Jugoslavijo, ki so jo sestavljale ZDA, Nemčija, Francija, Rusija, Italija in VB, kot tudi posebnega ameriškega odposlanca Richarda Holbrooka ter OVSE. Kljub naraščajočemu nasilju tako srbskih sil kot KOV je ostalo le pri besednih obsodbah, grožnje z sankcijami in drugimi kaznovalnimi ukrepi pa so bile šibke in so vključevale zamrznitev premoženja ZRJ in embargo na orožje za ZRJ. Vendar zaradi slabega nadzora državnih meja in dobro uveljavljenega trga z orožjem na Balkanu embargo ni imel večjega vpliva. (IICK 2000; HRW 2001)

Resolucija VS OZN 1160, sprejeta 31. marca 1998, je poleg uvedbe embarga na orožje za ZRJ v skladu s 7. poglavjem UL obsodila srbske policijske sile zaradi pretirane uporabe sile proti civilistom, KOV pa zaradi njenih terorističnih dejanj. Obenem se je zavzela za "boljši status za Kosovo, ki bi vključeval občutno višjo stopnjo avtonomije in pomembno samoupravo". V drugi četrtini leta 1998 je KOV prevzela šibek nadzor nad okoli 40 odstotki ozemlja Kosova. Konec maja 1998 je Beograd začel z veliko ofenzivo ob svoji meji z Albanijo, ki je vključevala bombardiranja vasi brez ozira na življenje civilistov, ob meji z Albanijo in Makedonijo pa so položili mine. Večina vasi v okolici je bila izropanih in sistematično uničenih, živina kmetov pa je bila pobita z

---

⁵¹ Ti spopadi pomenijo začetek oboroženega notranjega konflikta, kar je obe strani zavezovalo k spoštovanju mednarodnega humanitarnega prava in začetek jurisdikcije Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo nad Kosovom. (HRW 2001)

namenom, da se v kratkem času nihče ne bi mogel vrniti. Okoli 15.000 ljudi je zbežalo v Albanijo, še 30.000 pa v severno Makedonijo (IICK 2000). Kosovski Albanci so zaradi te ofenzive prekinili pogajanja. Dvanajstega junija je Severnoatlantski svet, ki se je sestal na ravni obrambnih ministrov, zaprosil vojaške poveljnike za ocenitev nadaljnjih možnih ukrepov Nata za zaustavitev nasilja na Kosovu. To je vodilo k premišljevanju o možnih vojaških operacijah. (Nato 1999)

Razkol, do katerega je znotraj kontaktne skupine prišlo med Rusijo in ostalimi članicami, ki so se poleg potrditve zamrznitve premoženja ZRJ in prepovedi investiranja v ZRJ zavzemale za dodatne ukrepe v primeru, da se nasilje ne zaustavi, je izkoristil Milošević in se v Beogradu 16. junija 1998 sestal z ruskim predsednikom Borisom Jelcinom. Dogovorila sta se o imenovanju Diplomatske opazovalne misije za Kosovo (KDOM - Kosovo Diplomatic Observer Mission), ki je bila ustanovljena 6. julija 1998 in je imela mandat za opazovanje in poročanje o svobodi gibanja in varnostnih pogojih na Kosovu. Sestavljale so jo tri skupine: ameriški KDOM, ruski KDOM in KDOM EU, ki so vse potovale po in nadzirale celotno provinco. Do decembra 1998 je imel KDOM na Kosovu že 400 ljudi. (HRW 2001)

Zaradi naraščajoče moči KOV in njenih izjav o morebitni združitvi z Albanijo spomladi leta 1998 mednarodna vojaška intervencija za mednarodno skupnost ni prišla v poštev, saj bi se lahko smatrala kot podpora neodvisnosti Kosova. Vladne sile so julija, avgusta in septembra kljub Miloševićevim obljubam o prenehanju in kljub prisotnosti KDOM-a stopnjevale napade in do sredine avgusta zavzele večino ozemlja, ki je bilo pred tem v rokah KOV. Vladne sile so napadale civiliste, sistematično uničevale mesta in prisilile na tisoče ljudi k begu s svojih domov. Vendar je tudi KOV v tem času kršila mednarodno humanitarno pravo z jemanjem talcev in izvensodnimi usmrtitvami Srbov in tudi etničnih Albancev ter Romov, ki jih je imela za sodelavce jugoslovanske vlade. Tudi do ostalih etničnih Albancev je KOV kazala brezbržnost, saj so uporniki računali na brutalnost srbskih sil in namerno izzivali srbske napade na etnične Albance, da bi nedolžne civilne albanske žrtve pomagale podpirati njihovo stvar in pritegnile zahodne države in predvsem ZDA nazaj h konfliktu. Po podatkih Unicefa (United Nations Children's Fund - Sklad OZN za pomoč otrokom) je bilo med majem in septembrom 1998 razseljenih najmanj 250.000 ljudi. Vladne sile so humanitarnim agencijam pogosto ovirale dostop do prebivalstva v stiski, zasegale pomoč, nadlegovale in celo

napadle humanitarne delavce z izgovorom, da so nekatere humanitarne organizacije razdeljevale pomoč in tudi orožje KOV. Prav tako je vlada omejila delo domačim in tujim novinarjem, ki so hoteli poročati o konfliktu. (IICK 2000; HRW 2001)

Resolucija VS 1199, sprejeta 23. septembra 1998, je izrazila zaskrbljenost nad hitrim slabšanjem humanitarnega položaja na Kosovu in vznemirjenost zaradi neizbežne humanitarne katastrofe ter poudarila potrebo po njeni preprečitvi. Obsodila je nasilno ravnanje srbskih varnostnih sil in jugoslovanske vojske na Kosovu kot “odvečno in nekritično uporabo sile /.../, ki ima za posledice številne civilne žrtve” in to razglasila za grožnjo regionalnemu miru. Potrdila je embargo, ki ga je uvedla resolucija VS 1160 in v skladu s 7. poglavjem UL zahtevala takojšnje prenehanje sovražnosti, sicer bo VS “premisлил o nadaljnjih akcijah in dodatnih ukrepih za vzdrževanja ali obnovitev miru v regiji”. Ker se je konec septembra ofenziva srbske vlade končala, sta srbska policija in jugoslovanska vojska začeli z delnim umikom s Kosova. Sedemindvajsetega septembra so opazovalci KDOM-a odkrili trupla enaindvajsetih albanskih civilistov iz ene družine, kar je razburilo svetovno javno mnenje, prav tako pa se je zaradi približevanja zime pozornost mednarodne skupnosti usmerila na okoli 250.000 notranje razseljenih etničnih Albancev. Zaradi razdvojenosti mednarodne skupnosti odgovor na ta pokol ni bil močnejši od obsodb in je vodil le v začetek novega kroga diplomatskih pogajanj, ki so jih vodile ZDA. Mnenje Rusije in Kitajske, da je kosovski konflikt notranja zadeva, ki naj jo rešijo jugoslovanske oblasti, je blokiralo bolj učinkovit odgovor VS, saj sta “dali jasno vedeti, da bosta dali veto na vsako resolucijo VS, ki bi podprla vojaško intervencijo” (DUPI 1999: 92). Ta nedejavnost in nesložnost mednarodne skupnosti je pustila vtis, da dopušča napade na civiliste, in jo je verjetno tudi Milošević interpretiral kot zeleno luč za nadaljevanje svoje politike na Kosovu. Zagovorniki nedejavnosti pa so bili prepričani, da bo nadaljevanje srbske represije pripravilo kosovske Albance k pogajanju, ter da bi kakršno koli vojaško posredovanje lahko KOV razumela kot podporo svoji želji po neodvisnosti Kosova. (HRW 2001)

Trinajstega oktobra je Severnoatlantski svet odobril zračne napade, ki naj bi podprli diplomatska prizadevanja. Ko je Milošević po končani srbski ofenzivi na Kosovu konec septembra na pogovoru z ameriškim odposlancem Richardom Holbrookom v Beogradu pristal na nekatere njegove zahteve, je Nato zračne napade odpovedal (Nato 1999). Med te zahteve je spadala prekinitev ognja, nadzor Natovih letal v okviru operacije Orlovo

oko (*Eagle Eye*) za verifikacijo spoštovanja resolucije 1199 VS OZN in pošiljanje opazovalne misije OVSE, imenovane Kosovska verifikacijska misija (KVM), ki je imela do januarja 1999 na Kosovu 2.000 svojih opazovalcev. Resolucija VS 1203, sprejeta 24. oktobra 1998, je pravzaprav le potrdila dogovor med Holbrookom in Miloševićem, ki je po mnenju Tima Judaha (Vesel 2004: 43) pristal na dogovor zaradi grožnje z zračnimi napadi Nata. Vendar so se izzivanja tako srbske strani kot KOV od konca oktobra 1998 do marca 1999 nadaljevala. Med 4. decembrom 1998 in 20. marcem 1999, ko so Kosovo zapustili opazovalci OVSE, je Nato vodil operacijo Odločni porok (*Determined Guarantor*), ki je imela namen rešiti pripadnike OVSE in drugo osebje v okviru KVM. (Nato 1999; Grizold 2000: 238)

Ameriška državna sekretarka Madeleine Albright je 19. januarja 1999 predstavila načrt za avtonomijo Kosova v okviru ZRJ in zahtevala, da Nato zagrozi z letalskimi napadi na ZRJ, če Beograd tega načrta ne bo sprejel. Temu so sledili nadaljnji poskusi diplomatskega reševanja konflikta. Med 6. in 23. februarjem ter 15. in 18. marcem 1999 so v Rambouilletu v Franciji neuspešno potekala ločena pogajanja med predstavniki Srbije in kosovskih Albancev. Kontaktna skupina je tik pred koncem pogajanj predstavila niz pogojev, med katere je spadal tudi neomejen prehod ter neoviran dostop skozi ZRJ za osebja ter vozila, letala in opremo Nata. Kosovski Albanci so na koncu privolili v sporazum, vendar ga je srbska stran zavrnila in začela kopičiti tanke in pehoto na Kosovu ter stopnjevati svoje operacije. To je povzročilo nov val beguncev. Na izrednem zasedanju Severnoatlantskega sveta 12. aprila so bili podrobneje razloženi cilji zveze Nato glede konflikta na Kosovu, ki so bili potrjeni na srečanju predsednikov vlad in držav v Washingtonu 23. aprila. Med te cilje je spadalo prenehanje vseh vojaških akcij in takojšnje končanje nasilja in represije; umik vojaških, policijskih in paravojaških sil s Kosova; namestitev mednarodne vojaške prisotnosti na Kosovo; brezpogojna in varna vrnitev vseh beguncev in razseljenih oseb ter neoviran dostop humanitarnih organizacij do njih; okviren političen dogovor za Kosovo na osnovi sporazuma iz Rambouilleta (Nato 1999). Od aprila do septembra 1999 je potekala prva humanitarna operacija Nata z namenom obvladovati tok beguncev s Kosova v Albanijo, poimenovana operacija Zavezniško pristanišče (*Allied Harbour*). (Grizold 2000: 238, 239; Vesel 2004: 44)

Zaradi nepripravljenosti posega držav članic Nata na tleh je Nato 24. marca 1999 kljub temu, da ni imel odobritve VS OZN, sprožil zračno vojaško operacijo nad ZRJ, imenovano Zavezniške sile (*Allied Forces*), katere namen je bil preprečiti humanitarno katastrofo in prisiliti Miloševića, da bi sprejel pogoje konference v Rambouilletu in umaknil jugoslovanske sile s Kosova. V operaciji je sodelovalo trinajst držav članic Nata: Belgija, Kanada, Danska, Francija, Nemčija, Italija, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Španija, Turčija, Velika Britanija in ZDA (Grizold 2000: 239; Weiss in Collins 2000: 94). Sledilo je bombardiranje infrastrukture znotraj Srbije. Ker se kljub temu Milošević ni uklonil, je Nato razširil seznam vojaških tarč in začel bombardirati tudi objekte, ki jih uporabljajo civilisti, kot so mostovi, tovarne in električno omrežje, z namenom ohromiti življenje v Srbiji in tako čim bolj zmanjšati možnost ZRJ za nadaljevanje ofenzive na Kosovu. Dejansko se je zgodilo ravno obratno, saj so se srbski napadi na etnične Albance na Kosovu celo okrepili (Vesel 2004: 45, 46). Weiss in Collins (2000: 94) pri tem navajata, da je v nekaj tednih po začetku zračnih napadov število beguncev oziroma notranje razseljenih oseb, ki so potrebovali takojšnjo pomoč, doseglo številko 800.000 in ne 100.000, kot je bilo pričakovano. Kot kritično napako Natovih vojaških načrtovalcev in ZDA Daalder in O'Hanlon (Vesel 2004: 45) navajata njihovo domnevo, da se bo Milošević strinjal s pogoji iz Rambouilletja v prvih treh dneh zračnih napadov, ki je po mnenju Wheelerja temeljila na napačni predpostavki, da je bila kratka serija Natovih zračnih napadov leta 1995 najpomembnejši faktor, ki je prisilil Miloševića k podpisu daytonskega sporazuma o Bosni.

Srbski parlament je 3. junija 1999 glasoval za odobritev mirovnega načrta, ki je med drugim vključeval naslednje točke: takojšnje končanje nasilja in zatiranja na Kosovu, umaknitev vseh vojaških, policijskih in paravojaških sil s Kosova ter mednarodno varnostno prisotnost v okviru Nata. Zračni napadi na ZRJ so se končali po osemindesetih dneh 10. junija 1999 s sprejeto resolucija VS OZN 1244, ki je potrdila dogovor med ZRJ in skupino G8. Resolucija 1244 je vzpostavila mednarodno civilno in vojaško prisotnost na Kosovu v obliki UNMIK-a (UN Interim Administration Mission in Kosovo – Misija OZN na Kosovu) s štirimi komponentami: (1) začasna civilna administracija pod vodstvom OZN, (2) humanitarne zadeve pod okriljem UNHCR, (3) obnova, ki jo nadzoruje EU in (4) vzpostavitev civilnih institucij, za kar je bila zadolžena OVSE. (Weiss in Collins 2000: 94)

V skladu z vojaško-tehničnim sporazumom med Natom, vlado ZRJ in Republiko Srbijo, podpisanim 9. junija, ter sporazumom med ZRJ in posebnima odposlancema EU in Rusije, se je začel umik jugoslovanskih sil s Kosova. V okviru operacije Skupni nadzornik (*Joint Guardian*) so 12. junija 1999 na Kosovo prispele mednarodne mirovne sile z mandatom OZN, ki jih vodi Nato - *Kosovo Force*. Glavni cilji operacije Skupni nadzornik so bili zagotoviti mednarodne varnostne sile na Kosovu, nadzorovati uveljavljanje vojaško-tehničnega sporazuma, ustvariti varno okolje za vračanje beguncev in razseljenih oseb, zagotavljati varnost pripadnikom mednarodnih organizacij na Kosovu ter zagotavljati splošno varnost v pokrajini. (Grizold 2000: 239; Nato 1999)

3. 3. 3. Ocena uspešnosti humanitarne intervencije

V primeru Kosova je bila mednarodna skupnost od vsega začetka omahljiva oziroma razdvojena, kot še v nobenem primeru humanitarne intervencije po koncu hladne vojne. Glavno vlogo pri reševanju konflikta sta imeli kontaktna skupina in OVSE, ki sta se sprva zavzemali za rešitev konflikta po mirni poti, saj se je zaradi naraščajoče moči KOV in njenih teženj po odcepitvi mednarodna skupnost želela izogniti humanitarni intervenciji. Ko se je diplomacija izkazala za neuspešno, je Nato zagrozil z zračnimi napadi da bi prisilil Miloševića k pogajanjem. Zaradi razkola znotraj kontaktne skupine in močnega nasprotovanja Rusije in Kitajske je Nato, ko se je odločil za intervencijo, obšel VS in izvedel zračne napade nad Srbijo brez njegove odobritve. Zaradi tega je bila humanitarna intervencija Nata nezakonita, čeprav jo je na koncu večji del mednarodne skupnosti sprejel kot upravičeno oziroma legitimno. To dokazuje tudi zavrnitev resolucije, ki jo je 14. aprila 1999 predlagala Rusija in v kateri bi bila operacija Nata obsojena kot kršitev člena 2(4) UL OZN (DUPI 1999: 92).

Napaka Nata v oceni, da bodo zračni napadi prisilili Miloševića k podpisu sporazuma, jih je pripeljala k temu, da so začeli bombardirati tudi objekte, ki jih uporabljajo civilisti (Vesel 2004: 45, 46). Ob tem se postavlja vprašanje, kako lahko to razumemo kot humanitarno oziroma kako naj bi trpljenje nedolžnih srbskih civilistov rešilo življenja nedolžnih kosovskih Albancev? Kljub temu Nato na Kosovo ni poslal čet, ki bi lažje kot letala, ki letijo nekaj kilometrov nad tlemi, čeprav ob večjem tveganju življenj vojakov,

zaščitile etnične Albance, ne da bi pri tem trpeli Srbi v Srbiji. Mandelbaum (Vesel 2004: 46) opozarja, da so se ob začetku zračnih napadov srbske akcije proti etničnim Albancem na Kosovu okrepile, vendar pa je nemogoče reči, da do tega ne bi prišlo, če Nato ne bi interveniral. Prav zato "humanitarno vojno" Nata težko označimo za popoln uspeh, kljub temu, da je po osemindesetih dneh bombardiranja na koncu Milošević le popustil in zapustil Kosovo. Med t. i. kolateralno škodo bombardiranja, ki je del neuspeha intervencije, poleg bombardiranja kitajske ambasade v Srbiji spadajo tudi smrti etničnih Albancev, ki so bili bodisi zamenjani za srbske čete bodisi pomešani med njih, kot tudi smrt med 500 in 1.000 srbskih civilistov ter negativen učinek na okolje zaradi bomb, ki jih je uporabljal Nato (Weiss in Collins 2000: 94, 97). Kljub dvomljivi avtoriteti intervencije v ZRJ za zaščito kosovskih Albancev ter njenem spornem humanitarnem karakterju, je ta intervencija pokazala, da so nekatere države pripravljene iti v vojno za zaščito človekovih (manjšinskih) pravic (Vesel 2004: 49).

4. ZAKLJUČEK

Analiza, opravljena v diplomski nalogi, ni povsem potrdila moje hipoteze zastavljene v uvodu, da *humanitarna intervencija ni uspešna pri (ob)varovanju manjšin, saj niti ne zaustavi genocida in drugih grobih kršitev človekovih (manjšinskih) pravic niti ne odpravlja vzrokov, ki so do njih privedli*. V vseh treh primerih je namreč intervencija mednarodne skupnosti na humanitarni osnovi na koncu vendarle zaustavila genocid in/ali druge grobe kršitve človekovih (manjšinskih) pravic, vendar pa ima humanitarna intervencija kot sredstvo (ob)varovanja manjšin kar nekaj pomanjkljivosti.

Če lahko rečemo, da je humanitarna intervencija kot sredstvo *zaustavitve* genocida in/ali drugih grobih kršitev človekovih (manjšinskih) pravic ko/če do nje pride, pretežno uspešna, pa nikakor ne moremo reči, da je humanitarna intervencija sredstvo *preprečevanja* genocida in/ali drugih grobih kršitev človekovih (manjšinskih) pravic. Dejstvo, da humanitarna intervencija predstavlja zadnji izhod oziroma se dogodi šele takrat, ko se je pobijanje že dogodilo in je število žrtev že precejšnje, je ena njenih

največjih pomanjkljivosti, saj lahko mine več mesecev med začetkom genocida in začetkom intervencije, ki ga zaustavi. Tako humanitarna intervencija predstavlja eno izmed kurativnih sredstev, namenjenih lajšanju oziroma prekinitvi tegob ob etničnih konfliktih, ne odpravlja pa vzrokov, ki so do njih privedli. Kljub nekaterim teoretičnim poskusom identifikacije objektivnih kriterijev, ki bi določali kdaj, kje in v kakšnih okoliščinah intervenirati, se ti v praksi niso posebej izkazali, kar kažejo tudi trije obravnavani primeri. Vprašanje kdaj intervenirati tako ostaja odprto, s tem pa ni nič manjša tudi možnost zlorabe humanitarne intervencije za lastne interese, ki bi se v primeru objektivnih kriterijev zmanjšala. Ker UL in mednarodno pravo prepovedujeta uporabo sile, razen v primeru samoobrambe ali z odobritvijo VS po 7. poglavju UL potem, ko so že bila izčrpana vsa miroljubna sredstva, ne moremo pričakovati, da bi se humanitarna intervencija uporabila pred diplomatskimi poskusi za zaustavitev konflikta.

Na splošno države, ki so sicer (predvsem moralno) naklonjene vojaškemu posredovanju na humanitarni osnovi, zelo nerade žrtvujejo življenja svojih vojakov in jih niso pripravljene pošiljati v tuje dežele za zaščito tujih državljanov. Nekoliko bolj so pripravljene pristati na humanitarne intervencije, katerih izvedbe ne vključujejo velikega tveganja izgube življenj vojakov, kot so zračni napadi. Ena najpomembnejših ugotovitev o humanitarni intervenciji kot zaščiti manjšin pred genocidom je, da mora, če hoče resnično uspeti, poleg pripravljenosti držav, da jo uporabijo, vključevati tudi pripravljenost teh držav, da žrtvujejo svoje vojake, saj je izvajanje zaščite iz zraka le deloma uspešno in ne more zagotoviti popolne zaščite ogrožene manjšine. To sta jasno pokazala tudi primera zaščite Kurdiv v Iraku in zračnih napadov na Srbijo za zaščito kosovskih Albancev.

V današnjem globaliziranem svetu je vpliv medijev na vse aspekte življenja težko zanikati. Mediji igrajo pomembna vlogo pri mobilizaciji javnega mnenja. S svojim poročanjem o genocidu in trpljenju žrtev lahko močno vplivajo na javno mnenje ter s tem na voditelje držav, ki pod pritiskom svoje javnosti in potencialnih volivcev spremenijo svoje mnenje v bolj naklonjeno humanitarni intervenciji.

Naslednje pomembno spoznanje o humanitarni intervenciji kot zaščiti manjšin je, da lahko manjšinam zagotovi le pravico do obstoja, ne pa ostalih manjšinskih pravic. Mednarodna skupnost je dala jasno vedeti, da humanitarna intervencija nikakor ne

pomeni podpore ali odobritve hotenja manjšine po odcepitvi oziroma neodvisnosti, zato je pomembna dolgoročna vpletenost mednarodne skupnosti, ki mora med drugim zagotoviti mirno sobivanje manjšine in večine po konfliktu. Eden od razlogov za neuspešnost humanitarne intervencije je gotovo tudi dejstvo, da norma humanitarne intervencije ni sprejeta v celotni mednarodni skupnosti. Pregovarjanje o tem, ali naj v posameznem primeru pride do humanitarne intervencije, pomeni zakasnitev izvedbe, to pa pomeni več žrtev. V primeru pomanjkanja konsenza glede humanitarne intervencije v konkretnem primeru se lahko zgodi, da vpletenost mednarodne skupnosti sčasoma zbledi oziroma je pomanjkljiva (sploh če je humanitarni intervenciji nasprotovala katera od velesil).

Iz vsega tega lahko identificiramo dva glavna problema uspešnosti humanitarne intervencije pri zaščiti manjšin:

- ali do humanitarne intervencije sploh pride (če do nje že pride, se to zgodi zaradi mednarodnih implikacij, kot je ogrožanje varnosti in stabilnosti regionalnega/mednarodnega miru, ki jih povzročijo humanitarne katastrofe, ki so posledica kršitev človekovih pravic);
- ko do nje pride, ali sploh zaustavi oziroma prepreči genocid in/ali druge grobe kršitve človekovih (manjšinskih) pravic; v ozadju tega je problem "tehnične/materialne arhitekture" (Clark 2001: 6) oziroma zmožnost učinkovitega delovanja in uspešne zaščite manjšin.

5. SEZNAM VIROV

PRIMARNI VIRI

1. *Afriška listina o človekovih pravicah in pravicah ljudstev* (African Charter on Human and Peoples' Rights), sprejeta 27. junija 1981, v veljavi od 21. oktobra 1986. <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/z1afchar.htm> (24. 8. 2005)
2. *Arabska listina človekovih pravic* (Arab Charter on Human Rights), sprejeta 15. septembra 1994. <http://www.server.law.wits.ac.za/humanrts/instree/arabcharter.html> (24. 8. 2005)
3. *Deklaracija iz Casablance arabskega gibanja za človekove pravice* (The Casablanca Declaration of the Arab Human Rights Movement), sprejeta 25. aprila 1999. http://www.cihrs.org/activities/Conference/Conference1_d.htm (25. 8. 2005)
4. *Deklaracija iz Kaira o človekovih pravicah v islamu* (The Cairo Declaration on Human Rights in Islam), sprejeta 5. avgusta 1990. http://www.humanrights.harvard.edu/documents/regionaldocs/cairo_dec.htm (25. 8. 2005)
5. *Deklaracija o kodeksu obnašanja za znotrajafriške odnose* (Declaration on a Code of Conduct for Inter-African Relations), sprejeta 15. junija 1994. <http://www1.umn.edu/humanrts/africa/INTAFN.htm> (25. 8. 2005).
6. *Deklaracija OZN o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin* (United Nations Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities), sprejeta 18. decembra 1992 z resolucijo GS OZN št. 47/135. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_minori.htm (19. 5. 2004)
7. *Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida* (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide), sprejeta z resolucijo GS 260 A (III) 9. decembra 1948, v veljavi od 12. januarja 1951. <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/x1cpcpg.htm> (19. 5. 2004)
8. *Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije* (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination), sprejeta 21. decembra 1965 z resolucijo GS OZN 2106 A (XX), v veljavi od 4. januarja 1969. <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/d1cerd.htm> (17. 2. 2005)

9. *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah* (International Covenant on Civil and Political Rights), sprejet z resolucijo GS OZN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, v veljavi od 23. marca 1976. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (3. 9. 2004)
10. *Priporočilo 1201 o dodatnem protokolu o pravicah narodnih manjšin k Evropski konvenciji za človekove pravice* (Recommendation 1201 on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights), sprejeto 1. februarja 1993. <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta93/erec1201.htm> (28. 7. 2005).
11. *Resolucija o pravicah prvobitnih populacij/skupnosti v Afriki* (Resolution on the Rights of Indigenous Populations/Communities in Africa), sprejeta 6. novembra 2000. <http://www.iwgia.org/graphics/SynkronLibrary/Documents/InternationalProcesses/ACHR/ResolutionsDeclarations/Resolution2000E.htm> (26. 8. 2005)
12. *Resolucija VS OZN 678 (S/RES/678)* sprejeta 29. novembra 1990. <http://ods-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
13. *Resolucija VS OZN 688 (S/RES/688)* sprejeta 5. aprila 1991. <http://ods-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
14. *Resolucija VS OZN 918 (S/RES/918)* sprejeta 17. maja 1994. <http://ods-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/218/36/PDF/N9421836.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
15. *Resolucija VS OZN 929 (S/RES/929)* sprejeta 22. junija 1994. <http://ods-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/260/27/PDF/N9426027.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
16. *Resolucija VS OZN 1160 (S/RES/1160)* sprejeta 31. marca 1998. <http://ods-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
17. *Resolucija VS OZN 1199 (S/RES/1199)* sprejeta 23. septembra 1998. <http://ods-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
18. *Resolucija VS OZN 1203 (S/RES/1203)* sprejeta 24. oktobra 1998. <http://ods-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)

19. *Resolucija VS OZN 1244* (S/RES/1244), sprejeta 10. junija 1999.
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (31. 5. 2004)
20. *Splošni komentar št. 23 člena 27* (General Comment (n. 23) on Article 27), HRI/GEN/1/Rev.1. <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom23.htm> (28. 7. 2005).
21. *Statut Mednarodnega kazenskega sodišča* (Rome Statute of the International Criminal Court), sprejet 1. 1998, v veljavi od 1. julija 2002.
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/multi/RIMSKI_STATUT_slo.doc (2. 7. 2004)
22. *Univerzalna deklaracija o človekovih pravicah* (Universal Declaration of Human Rights), sprejeta 10. decembra 1948 z resolucijo GS OZN 217 A (III).
<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm> (17. 2. 2005)
23. *Ustanovna listina Organizacije združenih narodov* (United Nations Charter), sprejeta 26. junij 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945.
<http://www.un.org/aboutun/charter.html> (19. 5. 2004)

SEKUNDARNI VIRI

24. Beach, Hugh; Isbister, Roy (oktober 2000) *Old wine, new bottle: the just war tradition and humanitarian intervention*. V: ISIS Briefing on Humanitarian Intervention. http://www.isisuk.demon.co.uk/0811/isis/uk/hiproject/no3_paper.html (4. 6. 2004)
25. Clarke, John N. (2001) *A Pragmatic Approach to Humanitarian Intervention*. V: The Journal of Humanitarian Assistance. <http://www.jha.ac/articles/a072.pdf> (2. 9. 2004)
26. Davis, Michael C. (2002) *Humanitarian Intervention and China's World View*.
<http://www.isanet.org/noarchive/michaeldavis.html> (30. 10. 2005)
27. Degan, Vladimir-Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet.
28. DUPI: Danish Institute of International Affairs (1999) *Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects*. Copenhagen.
<http://www.dupi.dk/www.dupi.dk/htdocs/en11240.ssi> (24. 6. 2004)
29. Eide, Asbjørn (2001) *Part I Final text of the Commentary to the UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic*

- Minorities*. <http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/part1-2.doc> (26. 7. 2004)
30. Fact Sheet No.18 (Rev.1). *Minority Rights*.
<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/fs18.htm> (26. 7. 2004)
31. Fein, Helen (2000) *The Three P's of Genocide Prevention: With Application to Genocide Foretold – Rwanda*. V: Protection against genocide: mission impossible? Ur. Neal Riemer
32. Ghali, Boutros Boutros (17. junij 1992) *Agenda za mir* (An Agenda for Peace).
<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> (20. 2. 2005)
33. Ghali, Boutros Boutros (20. junij 1994) *Pismo generalnega sekretarja dne 19. junija naslovljeno na predsedujočega Varnostnega sveta* (S/1994/728).
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/256/63/PDF/N9425663.pdf?OpenElement> (29. 5. 2005)
34. Ghali, Boutros Boutros (31. maj 1994) *Poročilo generalnega sekretarja o situaciji v Ruandi* (S/1994/640).
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/234/12/IMG/N9423412.pdf?OpenElement> (4. 6. 2005)
35. Ghali, Boutros Boutros (3. avgust 1994) *Poročilo generalnega sekretarja o situaciji v Ruandi* (S/1994/924).
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/308/97/IMG/N9430897.pdf?OpenElement> (4. 6. 2005)
36. Grizold, Anton (1999) *Evropska varnost*. Ljubljana: FDV
37. Grizold, Anton; Ferfila, Bogomil (2000) *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: FDV
38. Holzgrefe, J. L. (2003) *The humanitarian intervention debate*. V: HUMANITARIAN INTERVENTION Ethical, Legal and Political Dilemmas, ur. J. L. Holzgrefe in Robert O. Keohane.
<http://assets.cambridge.org/0521821983/sample/0521821983ws.pdf> (2. 6. 2004)
39. HRW: Human Rights Watch (1993) *GENOCIDE IN IRAQ: The Anfal Campaign Against the Kurds*. <http://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/> (22. 12. 2003)
40. HRW: Human Rights Watch (1999) *Leave None to Tell the Story: Genocide in Rwanda*. <http://www.hrw.org/reports/1999/rwanda/> (16. 5. 2004)
41. HRW: Human Rights Watch (2001) *UNDER ORDERS: War Crimes in Kosovo*.
<http://www.hrw.org/reports/2001/kosovo/> (23. 5. 2005)

42. ICISS: International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001) *The Responsibility to Protect*. Ottawa: International Development Research Centre. <http://www.dfait-maeci.gc.ca/iciss-ciise/pdf/Commission-Report.pdf> (31. 5. 2004)
43. IICK: Independent International Commission on Kosovo (2000) *The Kosovo Report*. [http://www.reliefweb.int/w/lib.nsf/LibDocsByKey/LGEL5D3CA3/\\$FILE/thekosovoreport.htm?OpenElement](http://www.reliefweb.int/w/lib.nsf/LibDocsByKey/LGEL5D3CA3/$FILE/thekosovoreport.htm?OpenElement) (30. 5. 2004)
44. JHA: Journal of Humanitarian Assistance (marec 1996) *The International Response to Conflict and Genocide: Lessons from the Rwanda Experience*. Objavil: Steering Committee of the Joint Evaluation of Emergency Assistance to Rwanda. <http://www.reliefweb.int/library/nordic/> (24. 4. 2005)
45. Justino, Patricia; Litchfield, Julie (2003) *Economic Exclusion and Discrimination: The Experiences of Minorities and Indigenous Peoples*. http://www.minorityrights.org/admin/Download/pdf/IP_EconomicExclusion_JustinoLitchfield.pdf (5. 7. 2004)
46. Kolb, Robert (2003) *Note on humanitarian intervention*. V: Current issues and comments, vol. 85, št. 849. [http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/5LPKFQ/\\$File/irrc_849_Kolb.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/5LPKFQ/$File/irrc_849_Kolb.pdf) (2. 6. 2004)
47. Komac, Miran; Zagorac, Dean (2002) *Varstvo manjšin: Uvodna pojasnila & dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja.
48. Komac, Miran (1999) *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
49. Ludlow, D.R.L. (1999) *Humanitarian Intervention and the Rwandan Genocide*. The Journal of Conflict Studies. <http://www.lib.unb.ca/Texts/JCS/bin/get4.cgi?directory=spring99/&filename=ludlow.htm> (6. 7. 2004)
50. Malanczuk, Peter (1991) *The Kurdish Crisis and Allied Intervention in the Aftermath of the Second Gulf War*. V: European Journal of International Law (2): 114 – 132. <http://www.ejil.org/journal/Vol2/No2/art6.pdf> (2. 6. 2004)
51. Mills, Kurt (julij 1997) *Sovereignty Eclipsed?: The Legitimacy of Humanitarian Access and Intervention*. V: The Journal of Humanitarian Assistance. <http://www.jha.ac/articles/a019.htm> (17. 4. 2003)

52. Murray, Rachel in Wheatley, Steven (2003) *Groups and the African Charter on Human and Peoples' Rights*. V: Human Rights Quarterly 25 (2003): 213–236, The Johns Hopkins University Press.
http://muse.jhu.edu/demo/human_rights_quarterly/v025/25.1murray.pdf (26. 8. 2005)
53. Nato: North Atlantic Treaty Organisation (15. julij 1999) *Nato's role in relation to the conflict in Kosovo*. <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (16. 10. 2005)
54. O'Leary, Carole A. (december 2002) *The Kurds of Iraq: recent History, Future Prospects*. V: Middle East Review of International Affairs Journal; vol. 6, št. 4. <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a5.html> (15. 10. 2005)
55. Pamphlet No. 4: *Minorities and the United Nations: Human Rights Treaty Bodies and Complaint Mechanisms*.
<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/pam4.doc> (26. 7. 2004)
56. Pamphlet No. 7: *Minority Rights Under the European Convention on Human Rights*. <http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/pam7.doc> (26. 7. 2004)
57. Pamphlet No. 9: *High Commissioner on National Minorities of the Organization for Security and Cooperation in Europe*.
<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/pam9.doc> (26. 7. 2004)
58. Pamphlet No. 12: *Protection of Refugees Who Belong to Minorities: The UN High Commissioner for Refugees*.
<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/pam12.doc> (26. 7. 2004)
59. Pentassuglia, Gaetano (2002) *Minorities in international law: An introductory study*. <http://www.rwi.lu.se/library/pdf/pentassuglia.pdf> (2. 7. 2004)
60. Petrič, Ernest (1977) *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin*. Založba obzorja Maribor. Sociološka in politološka knjižnica 7. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo univerze v Ljubljani.
61. Roter, Petra (2004) *Opredeleževanje manjšin*. V: Percepcije slovenske integracijske politike: Zaključno poročilo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. http://www.inv.si/percepc_2natis.pdf (2. 6. 2005)
62. Rummel, Rudolph Joseph (1994) *Death by Government: Definition of Democide*. <http://www.mega.nu:8080/ampp/rummel/dbg.chap2.htm> (28. 3. 2004)
63. Slimane, Samia (2003) *Recognizing Minorities in Africa*.
<http://www.minorityrights.org/admin/Download/pdf/AfricaBriefing2003.pdf> (28. 7. 2005)

64. Smith, Michael Joseph (2000) *On Humanitarian Intervention*. V: Protection against genocide: mission impossible? Ur. Neal Riemer
65. Strategic Briefing Papers (2000) *Humanitarian Intervention: Definitions and Criteria*. Centre for Strategic Studies, Victoria University of Wellington. Ur. Guy Wilson-Roberts, Vol. 3: Part 1. http://www.vuw.ac.nz/css/docs/briefing_papers/HI.pdf (2. 6. 2004)
66. *The Status of Non-Muslim Minorities Under Islamic Rule* (2001). <http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd> (24. 8. 2005)
67. Teson, Fernando R. (1996) *Collective Humanitarian Intervention*. V: Michigan Journal of International Law 17 (2): 233 – 371.
68. Thornberry, Patrick (2001) *International System of Protection of Minorities*. <http://www.cjf.gov.br/revista/seriecadernos/vol24/artigo01.pdf> (2. 7. 2004)
69. *The Triumph of Evil: 100 Days of Slaughter* (1999). <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/etc/slaughter.html> (22. 12. 2003)
70. Türk, Danilo (1984) *Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
71. UN News Centre (11. junij 2005) *Marking 10 years since Rwanda genocide, UN officials voice regret and resolve*. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=10344&Cr=rwanda&Cr1> (19. 5. 2005).
72. Vesel, David (2004) *The Lonely Pragmatist: Humanitarian intervention in an Imperfect World*. V: B.Y.U. Journal of Public Law, Vol. XVIII. http://www.law2.byu.edu/jpl/volumes/vol18_no1/12Vesel.pdf.pdf (30. 3. 2004)
73. Weiss, Thomas G.; Collins, Cindy (2000) *Humanitarian Challenges & Intervention*. Boulder : Westview Press.
74. Wheeler, Nicholas J. (1997) *Humnitarian Intervention and World Politics*. V: Baylis, John in Smith, Steve (ur.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to international Relations*, 391 – 408. New York: Oxford University Press.
75. Whitaker, Brian (29. marec 2004) *All together now*. V: Guardian Unlimited. <http://www.guardian.co.uk/elsewhere/journalist/story/0,7792,1180316,00.html> (24. 8. 2005)
76. Wippman, David (2000) *Can an International Criminal Court Prevent and Punish Genocide?* V: Protection against genocide: mission impossible? Ur. Neal Riemer